

Konya Islah-ı Medaris'te Okutulan

ULÛM-U DÎNİYYE ve İLM-İ AHLÂK DERSLERİ

Ali Rızâ Kudsî Efendî
(1888-1956)

Hazırlayan
Ahmet Çelik

Konya
2022 / 1443

Konya İslah-ı Medaris'te Okutulan;

ULÛM-U DÎNİYYE ve İLM-İ AHLÂK DERSLERİ

Ali Rızâ Kudsî Efendi

Yazar

Ahmet ÇELİK

celikahmet66@hotmail.com

Editör

Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ

Hat: Rauf Osman DURAN

Hat Yazısı: Konya İslâhı Medâris-i İslâmiyye Cem'iyet-i Hayriyyesi

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Procem Ajans

Baskı - Cilt: Dizgi Ofset

Tel: 0 332 342 00 05 - 0 332 342 07 42

Matbaacılar Sit. 10451. Sk. No: 4 Karatay / Konya

ISBN: 978-625-00-9475-4

Konya 2022

Kudsî İlim, Eğitim, Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı

Tel: 0 332 501 66 76

Beyşehir Çevre Yolu Selçuk Mah. Metanet Sk.

Esmira Plaza Kat: 2 / 203 Selçuklu / KONYA

www.muhammedkudsi.org - www.kudsivakfi.org

kudsivakfi@outlook.com

Bu çalışma

**Kudsî İlim, Eğitim, Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı'nın Ücretsiz
Kültür Hizmeti Yayınıdır.**

Yayın No: 02

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5-6
GİRİŞ	7-14
I. ALİ RIZÂ KUDSÎ EFENDİ	
Doğumu	15
Babası Hasan Kudsî Efendi	15-16
Eğitimi	17
Müderrisliği	18
Basın Hayatı	19
Hicreti	19
Ailesi	20
Vefatı	21
İlmi İcazeti	21
Tasavvufi İcazeti ve Silsilesi	23
Eserleri	26-27
‘Ulûm-ı Diniyye ve İlm-i Ahlâk Dersleri’ Adlı Defter	28
Ulûm-u Dîniyye Bölümü	29
İlm-i Ahlâk Bölümü	31-32
Defterin Latinizesinde İzlenen Yöntem	32
II. ULÛM-U DÎNİYYE ve İLM-İ AHLÂK DERSLERİ DEFTERİ	
A. ULÛM-I DÎNİYYE DERSLERİ 33	
Allâh’a İmân	36-40
Meleklerle İmân	40
Kitaplara İmân	41-42
Peygamberlere İmân	42-43
Ahirete İmân	44
Kadere İmân	45
Efal-i İbâd	45

İman	46-51
Şemâil-i Şerîfe-i Muhammediyye	52-53
Ailesi	54-56
Deliller	57-61
İsbât-ı Vacib	61-76

B. İLM-İ AHLÂK DERSLERİ

İlm-i Ahlâk	77-78
-----------------------	-------

TEORİK AHLÂK 79

Kuvvet-i İlim	79
Kuvvet-i Gazab	79
Kuvvet-i Şehvet	80
Kuvvet-i Adl	80-83
Ahlâk-ı Zemîme (Kötü Ahlâk)	84

AMELİ (PRATİK) AHLÂK 86

Nefse Karşı Vazifeler	86
Allah'a Karşı Vazifeler	87
İctimai Vazifeler	88-91
Akrabalık Vezâifi	92
Dîn Kardeşliği Vezâifi	93-97
Vezâif-i İctimâiyye İçinden Muallim İle Mûteallim Arasındaki Vezâif	98
Muallimin Vezâifi	98
Komşuluk Vezâifi	99
SONUÇ	100

EKLER 101-105

KAYNAKLAR 106-108

SÖZLÜK 109-114

Ahmet Çelik / Yazar 115-119

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ÖNSÖZ

Paşa Dairesi Medresesi, 1845-1847 yılları arasında Konya'da valilik yapan Ebu Bekir Sami Paşa tarafından bir Nakşibendi dergâhi olarak Şemsi Tebrizi türbesi civarında inşa edildi. Bir müddet sonra Mehmet Himmet Efendi ve Muhammed Bahaeddin Efendi'nin gayretleriyle dergâh, medreseye dönüşerek 1909'a kadar tekke-medrese bü-tünlüğü içinde eğitim öğretim faaliyetleri sürdürdü.

1909'da kurulan bir dernekle Paşa Dairesi Medresesi, tekke-medrese eksenli müfredatına idadi/liselerde okutulan matematik, fizik, kimya, biyoloji, coğrafya, astronomi ve Fransızca gibi müspet ilimlere ait dersleri de ilave ederek "Konya Islah-ı Medaris-i İslamiyye Cemiyet-i Hayriyyesi" adını aldı.

Bir "İslam Üniversitesi" olarak eğitime devam eden Konya Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesinin amacı nitelikli din adamları yetiştir-mekti. Birçok âlim ve bilginin derslere girdiği bu ilim kurumunda,

Birinci yıl: sarf-ı Arabi, sarf-ı Osmani, lügat, mükâleme-i Arabiye, ulum-u diniye, talim-i Kur'an, hüsn-ü hat, kıraat-i Türki;

İkinci yıl: sarf ve nahv-i Arabi, nahv-i Osmani, ulum-u diniye, lü-gat, mükâleme, talim-i Kur'an, hüsnü hat, tarih-i İslam, kıraat-i Arabi;

Üçüncü yıl: nahv-i Arabi, kitabet-i Osmani, mükâleme, fıkıh, aka-id, tarih-i İslam, hesap, coğrafya, malumat-ı medeniye;

Dördüncü yıl: nahv-i Arabi, fıkıh, akaid, mükâleme, hesap, coğrafya, kitabet-i Osmani, tarih-i İslam, ilm-i beyan, vaz'ıye, malumat-ı medeniye;

Beşinci yıl: nahv-i Arabi, mantık, feraiz, kelim, cebir, coğrafya, edebiyat-ı Arabi, hikmet-i tabiye, lisan, edebiyat-ı Osmani, tarih-i umu-

mi, malumat-ı kanuniye, ilm-i aruz ve

Altıncı yıl: Usul-ü fıkıh, hadis, fıkıh, tefsir, kelim, edebiyat-ı Arabi, ilm-i bedi, lisan, kimya, hendese, edebiyat-ı Osmani, kozmografya, heyet-i atika, usul-ü tefsir.”¹ dersleri okutulmaktaydı.

Bu çalışmada Konya Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesinde akaid (din kültürü ve ahlak bilgisi) dersi muallimi olan Ali Rıza Kudsi Efendi'nin 1913'te medrese öğrencileri için kaleme aldığı “Ulum-u Diniye Dersleri ve İlm-i Ahlak” adlı ders notları yayına hazırlandı.

Eserin giriş bölümünde medreselerin müfredatı ve işleyişi hakkında genel bir bilgi verildikten sonra Konya Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi hakkında kısa bir bilgi sunuldu.

Ali Rıza Kudsi Efendi'nin hayat hikâyesini, ailesi, yetişmesi, hicreti, ilmi çalışma ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, “Ulûm-u diniyye ve ilm-i ahlâk dersleri” adlı defterin tanıtımını yapıldı, tahkik ve latinize yöntemi izah edildi.

İkinci bölümünde ise Ali Rıza Kudsi Efendi'nin öğrenciler için hazırladığı “Ulûm-u diniyye ve ilmi ahlak” adlı ders notlarının bölümleri latinize edildi.

Ali Rıza Kudsi Efendi'nin dili sade olmakla beraber okuyuculara kolaylık olsun diye metinlerde geçen Osmanlıca kelimelerin anlamlarını veren kısa bir sözlük eser sonuna ilave edildi.

Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesinde muallimlik yapan Ali Rıza Kudsi Efendi'nin yazmış olduğu bu eserin yeniden hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. İsmail Bilgili ve Prof. Dr. Murat Şimşek'e, eserin kapak ve sayfa tasarımını yapan Ahmet Köstekli'ye ve Kudsi İlim, Eğitim, Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı yöneticilerinden Hüseyin İzi'ye özellikle teşekkür ederim.

Ahmet ÇELİK

Konya-2022

1 İbrahim Hakkı Konyalı Vakıf Kütüphanesi ve Arşivi, No: 625.

GİRİŞ

Medrese, “ders okutulan yer” demektir. Bugünkü ortaöğretim (ortaokul ve lise) ile yükseköğretim (üniversite) seviyesinde eğitim-öğretim yapan kurumlardır. Osmanlı döneminde “sıbyan/ibtidaiye ” ilkokullar, “enderun” İdareci yetiştiren okullar ve “askerî okullar” dışında kalan diğer eğitim müesseseleri “medrese” olarak adlandırılmışlardır.

Medreseler devlet ya da şahıslar tarafından yaptırılır ve gelirleri devletten veya medreseye vakıflardan sağlanırdı. Medresede

1. Müderris (profesör),

2. Mûîd (doçent),

3. Danişmend (asistan, araştırma görevlisi) diye adlandırılan üç gurup eğitimci bulunurdu

Öğrenciler “danişmend, suhte, molla, hoca, şakirt, çömezler” olarak sınıflandırılırdı. Medreseye 14 yaşından küçük 30 yaşından büyükler öğrenci olarak alınmazdı.

Talebeye girişinde müderris “kefil” olur yani muvafakat/onay verir, öğrenci, medresede tutulan kayıt defterine kaydedilirdi. Sonra bu defterin bir sureti Defter Nazırına gönderilir, ayrıca şehir Nüfus Defteri’ne de ismi yazılırdı.

Medresede eğitim süresi dokuz ay olup hicri aylardan “üç aylar” diye adlandırılan Recep, Şaban ve Ramazan’da tatil edilirdi. Tatilde öğrenci öğrendikleri tatbik etmek için imamlık, hatiplik yapardı.

Medrese eğitiminin toplam süresi on iki yıla kadar çıkabilirdi. Öğrenciyi değerlendirme yetkisi müderrise aitti.

Eğitim şekli yönünden medreseler iki guruba ayrılırdı. Bunlar:

1. İhtisas medreseleri (darü't-tıp, darü'l-hadis) ve
2. Genel eğitim medreseleriydi.

Medreselerde ders ve kitapların her birinin bitirilmesi birkaç yıl sürebilirdi. Bir medresede dersin ya da kitabın bir bölümünü bitiremeyen öğrenci bir üst dereceli medresede kitapların ve derslerin devamları okutulduğu için bu medreseye geçemezdi. Medreseden mezun olanlar, müderris veya kadılıklarda görev alabilirdi.

Medreselerde okutulan dersler “cüz’iyat, akli ve nakli ilimler” olarak şöylece sıralanırdı.

1. Cüz’iyat: Hesap, hey’et (astronomi), hikmet (felsefe), tıp, matematik, tarih, coğrafya, belagat;

2. Ulûm-ı Âliye: Kelâm, mantık, sarf, nahiv (gramer);

3. Ulum-ı Âliye: Tefsir, hadis, fıkıh, Kur’ân-ı Kerîm vs.

Bir müderris en fazla dört farklı ders verebilirdi.

Medreselerde hâkim olan ders metodu “anlatım (takrir)” ve “soru-cevap” usulüydü. Eğitim mekânı olarak medrese binası ve camiler kullanılırdı. Müderrisler, belli gün ve camilerde halka açık tefsir, hadis (Buhari’nin “Sahih”, Müslim’in “Sahih” ve Kadı

lyaz'ın “Şifa” dersleri) ya da medrese vâkîfının şartına göre: İslam hukuku/fıkıhtan “Hidaye”, “Mülteka”, “Kuduri” ve “Halebi” dersleri verebilirdi. Derslerde kullanılan eğitim dili Türkçe iken, ders materyalleri Arapça ve Farsça idi.

Dersler hafta içinde Pazartesi, Salı ve Cuma günleri muntazaman görülürdü. Hafta içi dersler saat sistemine göre değil sabah ve öğle olmak üzere iki çeşitti. Genelde sabah dersleri medresede ve medresenin müderrisi tarafından, ikinci dersleri ise camide ve bir dersiam tarafından verilirdi.

Sabah dersleri Arap dilini öğrenmeye aitti. Sabah namazının hemen arkasından kahvaltı yapıldıktan sonra derse başlanır, Kur'ân-ı Kerîm okunarak ve Hazret-i Peygamber'e (s.a.s) salât ve selâm getirilerek devam eder ve öğle namazına kadar sürerdi.

Öğleden sonraki derslerde ise talebe, hocanın anlatımını dinlerdi. Bu dersleri cami veya mescitlerde medresesi olmayan hocalar tarafından verilirdi. İkinci derslerinde İslam hukuku/fıkıhtan İbrâhîm el-Halebî'nin (v.956/1549)'nin Halebi ve “Mülteka'l- ebhur'u ile Molla Hüsrev'in (v.885/1480)'in Dürerü'l-hükkâm'ı okutulurdu. Ayrıca fıkıh usulünden Molla Hüsrev'in (v. 885/1480), “Mir'atü'l-usulü” ve Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin (v.710/1310) Menar'ı ile hadis ve tefsir dersleri de genelde hep ikinci derslerinde okutulurdu.

Kitap takibi metodunda ise şu kitaplar incelenilirdi.

1. Arapça'da sarf (kelime yapısı) kitapları altı kademedeydi ve sırasıyla: Emsile, Bina, Maksud, İzzi, Merah ve Şafiye okutulurdu. Sonra nahve (cümle yapısına) geçilirdi. Nahiv kitapları ise dört kademedede okutulurdu. Bunlar Avamil, İzhar, Kafiye ve Molla Cami'dir

2. Edebiyat olarak Telhis, Muhtasar Meani okunurdu.

3. Mantık-felsefe olarak 2-3 yıl süren bu bölümde mantık kitaplarından. İsgöci (mantık başlangıcı), Tasavvurat. Tasdikât ve Hikmet okunurdu.

4. Akaidde ise Celal Devvani'nin Akaid'i okunurdu.

Akaid ve ilm-i kelamdan sonra müderris ya daha ileri düzey ihtisas dersleri verir veya bunları okutacak birini tavsiye eder; ancak ondan sonra diploma/icazet almayı hak edebilirdi. Artık müderris ile talebesi için son derece önemli olan icazet/diploma törenlerine geçilirdi.

Ders metodu olarak hoca-müderris-talebe arasında "soru sorma" tekniğine yani aracısız ilişkiye dayanırdı. Böylelikle talebenin aktif olarak derse katılımı sağlanır, kendisine ve fikirlerine önem verildiği, dinlenildiği fikri hissettirilirdi. Öğrencinin şahsına ve karşındakilere güven duyması ve benzer müspet tavırları sergilemesi doğal bir yolla öğretilirdi. Böylelikle gencin "sosyalleşmesi" sağlanırdı.

Medrese sisteminde talebenin hocadan daha fazla istifade edebilmesi için gayret göstermesi ve müderrisin de daha fazla bilgi ve tecrübesini öğrencisine aktarma yoluyla talebenin kapasitesini artırmasını hedeflenirdi.

Böylelikle talebeye muhakeme (düşünme), mukayese (karşılaştırma), muhafaza (ezber) ve tahlil (çözümleme, inceleme) yapabilmek yeteneklerinin kazandırılması ve geliştirilmesine önem verilirdi. Derslerde yapılan münazara (tartışma), ilmî sohbetler ve öğrencinin yaptığı mütalâalarla (inceleme araştırmalarla) öğretmen-öğrenci arasındaki yakınlaşmalar sağlanırdı. Böylelikle eği-

tim kurumunda bir nevi “seminer, konferans, panel, açık oturum” gibi kültürel faaliyetler sağlanmış olurdu.

Dersler, genellikle medreselerde yapılmakla beraber, bazen müderrislerin evlerinde de yapılırdı. Yani müderris, nerede öğrenci etraflarına toplanırsa orada ders okuttuğu da olurdu. Bunlar bir nevi “yaygın eğitim”, “okul dışı eğitim” veya “halk eğitimi” oluyordu. Bu yolla halkın genel kültür seviyesini artırılmaya çalışılırdı.

Medresede esas olan sınıf geçme yerine “ders ve kitap geçme” usulüydü. Eğer bir öğrenci derslerde ve kitaplarda başarılı olursa seneyi beklemeden bir üst sınıfa geçebilirdi.

Ayrıca medresede “seçmeli ders ve hoca sistemi” de vardı. Buna göre seçmeli ders sisteminde talebe ya da hocaların tercihi düşünülerek ders seçme hakkı tanınmıştır. Seçmeli hoca sisteminde ise medreselerde her talebenin istediği hocadan ders alabilme imkânına sahipti. Örneğin öğrenci fıkıh dersini A müderrisinden, mantık dersini B müderrisinden alabilirdi.

Medresede dersi anlamayan veya daha fazla bilgi almak isteyenler için muid veya danışmendler tarafından ders öğrenciye tekrar edilirdi. Sıra masa olmadığından “peş tahtası” denilen bu küçük masalara bağdaş kurup oturularak kucağa alınır üzerine kitap konularak okunurdu. Peş tahtası olmayanlar kitabı bir yastığın üzerine koyar ve öyle ders çalışırdı.

Medreselerde talebe imtihana tabi tutulurdu. Bunun için de özel bir imtihan komisyonu kurulurdu. Komisyon başkanı, “mümeyyiz” sıfatı ile merkezden gönderilen alay müftüsüydü. Yanına müderrislerden üye seçilerek komisyon tamamlanır ve bu komisyon huzurunda öğrenci imtihana tabi tutulurdu.

İmtihanı başaramayanlar askere sevk edilirdi.

Öğrenci medrese dışına çıkışlar için müderristen izin pusulası almak zorundaydı. Sonra Defter Nazırına gidip «murur (çıkış) tezkeresi» alıp şehirden ayrılabilirdi. Disiplini sağlayan bir yöntemde, başarılı öğrenci, sûratle eğitim kademesinden danişment, muit, mülazım, yapılırdı. Medresede yatılı kalan başarılı öğrenciler kalabalık odalardan tek kişilik odalara aktarılırdı. Disiplin yetmezse derste başarısız sayılma, hocanın gözünde itibar kaybetme, medreseden ihraç, kovma, bursunu kesme, sürgün ve hapis gibi cezalar alırdı. Medreseden atılan öğrenci başka bir medrese müderrisine kendisini kabul ettirebilirse tahsiline devam edebilirdi.²

Konya Islâhı Medâris-i İslâmiye Medresesi

Osmanlı Devleti'nin son döneminde tartışılan “medresele-
rin ıslahı” meselesi ülke sınırları içinde en çok medreseye sa-
hip vilayetlerden biri olan Konya’da neticesini vermiş ve Konya
ulemasının öncülüğünde oluşturulan “İslâh-ı Medâris-i İslâmiye
Cemiyet-i Hayriyesi” aracılığı ile 1909’da Ebu Bekir Sami Paşa
Medresesi ilk defa “ıslah edilmiş bir medrese sistem ve müfrefe-
datı” uygulamaya konulmuştur.

Eski medrese binası 1910’da yıkılarak yerine halkın maddi
yardımlarıyla laboratuvar ve kütüphanesi olan iki katlı, 16 der-
shaneli yeni bir bina yapıldı. “Konya Islah-ı Medâris-i İslamiye
Medresesi” adını alan bu medreseye İbrahim Hakkı Konyalı “İs-
lam Üniversitesi” adını vermişti.

² Ahmet Çelik, “1321/1905 Tarihli Maarif Salnamesine göre Karaman Medre-
seleri” Akademik Sayfalar, 13 Aralık 2017, 32/499-509.

1909-1917 yılları arasında orta ve yükseköğretim faaliyetinde bulunan bu medrese uyguladığı müfredatıyla hem dinî, hem de müspet ilimleri birlikte yürüterek eğitimin kalite ve seviyesini yükseltti.

Medrese kurucularında olan Muhammed Zeyneabidin Efendi (1866-1940), Muhammed Rifat Efendi (1872-1920) ve Şeyhzade Ahmet Ziya Efendi (1874-1923) birlikte müderris Hasan Kudsî (1847-1921), Konya Hukuk Mektebi müdürü Refik Kırış Bey (1868-1945), Kadir Şeyhzâde Ali Sami Yücesoy (1879-1960), Hadimli Fahri Kulu Efendi (1880-1950), Hacı Veyis Efendi (1858-1935) ve Hacı Veyiszâde Mustafa Sabri Kurucu Efendi (1887-1960), Şer'iyye vekili ve Konya mebusu avukat Musa Kazım Onar (1881-1930), avukat Ali Rızâ Uğurlu (1882-1952), İbrahim Hakkı Konyalı (1896-1984), Bozkırlı Abdullah Tanrıkulu (1883-1943) gibi dönemin önde gelen ilim adamları ile birlikte Ali Rızâ Kudsî Efendi de bu medresede derslere girdi ve Abdullah Tanrıkulu (1883-1943), Tahir Elliiki (1893-1955), Mehmet Hakkı Özçimi (1901-1973), Osman Oktaç (1893-1963), Saatçi Osman Efendi (1887-1976), İsmail Zekai Sarsılmaz (1897-1977), Ahmet Ferid Ülgen (1896-1982), İbrahim Rüşdü (1897-1983), İbrahim Hakkı Konyalı (1896-1984), Ahmet Muhtar Altunay (1897-1984) ve Mehmet Fatih Göktay (1901-1997) gibi öğrenciler yetiştirerek Konya maarif/eğitim tarihindeki seçkin yerini almıştır.

Ders ve sınıf geçme usulü uygulayan medresede öğrencilere en yeni metotlarla Arapça, Farsça ve Fransızca olmak üzere üç yabancı dil öğretildi. Buradaki amaç temel İslamî kaynaklara tam vukufiyet ve mezun olduktan sonra öğrencilerine yurtdışında lisansüstü yüksek tah-

sil ve son olarak İslam'ı dünyaya en mükemmel şekilde tebliğ etmekte.

Ayrıca medresenin kitap basacak matbaası ve Meşrik-i İrfân adında günlük gazetesi mevcuttu. Medresede öğrencilerin olayları, analitik ve kritik yönden düşünme, tahlil ve düşüncüğünü ifade etmesi için yerel ve ulusal basına makale yazmaları teşvik ediliyordu.³

Bu çalışmada 1913 yılında Konya İslah-ı Medâris-i İslâmiye Medresesi'nde muallim/öğretmen olarak görev yapan Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin aynı medresede okuyan öğrencileri için kaleme aldığı "Ulûm-u Diniyye ve İlm-i Ahlâk Dersleri" adındaki el yazması defterin latinizesi yayına hazırlandı.

Konya İslah-ı Medâris-i İslamiye Medresesi'nde derse giren bir muallim tarafından öğrencileri için kaleme alınan bir defter, medresede okutulan "Ulûmu diniyye ve ilm-i ahlâk" yani günümüzdeki adıyla "akaid" veya "din kültürü ve ahlak bilgisi" dersi ve muhtevası hakkında birinci elden bilgi vermesi açısından önemlidir.

3 Konya İslah-ı Medâris-i İslamiye Medresesi hakkında bakınız: Arabacı, Konya Medreseleri, 464-539; Kerim Sarıçelik, Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919), (Konya, Çizgi Yayınevi, 2010) 243; Ahmet Çelik, "Son Devir Osmanlı Konya'sında Bir İslam Üniversitesi ve "İlm-i Ahlak ve Ulum-u Diniyye" Dersleri Üzerine", Yüksek Din Öğretimi, (Editör: Z. Şeyma Altın, İstan-

BÖLÜM I

ALİ RIZÂ KUDSÎ EFENDİ

Doğumu

Ali Rızâ Kudsî Efendi, 1304/1888'de Konya'nın Kürkçü Mahallesi 44 no.lu hanede dünyaya geldi.⁴ Babası Nakşî Hâlidî tarikatı şeyhi Bozkırlı Muhammed Kudsî Memiş Efendi (1784-1852)'nin⁵ oğlu ulemadan Şeyh Hasan Kudsî Efendi (1847-1921)'dir.⁶ Annesi ise Alaybeyleri sülalesinden Safiye Hanım'dır.

bul: DEM Yayınları, 2018), 211-230.

4 Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin doğum tarihi hakkında bazı kaynaklar farklı tarihler kaydetmektedirler. Bakınız: Mahmut Sural, Ali Kudsî Efendi'nin "doğum tarihinin bilinmediğini" ifade etmektedir: "50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya", *Yeni Konya*, 12 Eylül, 1975; "1880", Caner Arabacı, Konya Medreseleri, 522; "1882", Hasan Yaşar, "Ali Rızâ Kudsî Efendi" *Konya Ansiklopedisi*, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 1/190; "1886", İsmail Bilgili, *Konyalı Şeyhzade Ahmet Ziya Efendi*, (Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2017), 94. Doğum tarihi için ise biz Konya Koyunoğlu Kütüphanesi'ne bağışlanan Mehmet Eminoğlu evrakları arasında bulunan tasnif edilmemiş Ali Rızâ Kudsî Efendi'ye ait 26 Teşrinievvel 1319 tarihli "Devlet-i Aliye-i Osmaniye Nüfus Tezkeresi" ile Ali Kudsî Efendi'nin ailesine ait Konya Nüfus Müdürlüğü'nden alınan 8 Kasım 1987 tarihli Osmanlıca Aile Nüfus Kütüğü evrakını esas aldık. Buna göre Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin doğum tarihi 1304/1888 tarihidir. Çünkü o dönemde resmi evraklarda Rumi takvim kullanılmaktaydı.

5 Hocasade Hilmi, "Tezkâr-i Ebrâr: Şeyh Memiş Efendi", *Ceride-i Sufiye*, 7/27, (18 Şevval 1330/30 Eylül 1912), 5-6; İsmail Bilgili & Ahmet Çelik, *Muhammed Kudsî el-Bozkırî*, (Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2013); Ahmet Çelik & İsmail Bilgili, "Muhammed Kudsî El Bozkırî (Memiş Efendi)", *Konya Ansiklopedisi*, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 7/4-5.

6 İsmail Bilgili, *Müderris Hasan Kudsî Efendi ve İcazetleri*, (Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2012), 33, 43-44.

Babası Hasan Kudsî Efendi

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin babası müderris, şeyh Hasan Kudsî Efendi 1847'de Bozkır'da doğdu. Seydişehir'in Çavuş kasabasında metfun Bozkırlı Şeyh Muhammed Kudsî (Memiş Efendi)'nin Emine Hanım'dan olan en küçük oğludur.

İlk tahsilini mahalle mektebinde yaptıktan sonra Nakşi Halidi tarikatı halifelerinden, Ebu Bekir Sami Paşa Medresesi müderrisi ağabeyi Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi'den tasavvuf ve diğer ilimleri okuyup icazet aldı. Daha sonra, Konya Müftüsü Kadınhanılı Hacı Hüseyin Efendi'nin derslerine devam ederek, bir icazet de ondan aldı. "Kudsî" mahlası, babasının hocası Ödemişli Hasan Kudsî'den babasına, ondan da kendisine intikal etti. Güzel sülûs, nesih ve talik yazılar da yazan Hasan Kudsî Efendi'nin yazı hocası da birçok yazı icazeti veren Alanyalı Abdülgani Vehbi Efendi'dir. Hattatlığın yanında İplikçi Camii yanındaki evlerinin bodrumunda kâğıt aharlama işi de yapardı.

Müderris olduktan sonra, Bekir Sami Paşa (Paşa Dairesi) Medresesinde kıraat, rivayet, dirayet ve hat dersleri verdi. Tedris, irşad; evrat ve ezkârla meşgul olarak sakin bir hayatı tercih eden Hasan Kudsî Efendi; Ahmet Ziya Efendi, Hattat-Hakkâk Halit Efendi, Hattat Hacı Abdülkadir Efendi gibi birçok âlim yetiştirip icazet verdi. Müderrisliği yanında uzun yıllar, Kapı ve İplikçi camilerinde vaizlik yaptı. Nakşi Halidî tarikatının mürşidi oldu. Kendinden sonra tarikat icazetini yeğeni Muhammed Zeynelabidin Efendi'ye bıraktı.

Alaybeyi Mehmet Efendi'nin kızı Hatice Hanım'la evlendi. Hanımının ölümü üzerine Mehmet Efendi'nin diğer kızı Havva

Hanım'la, onun vefatıyla da Bozkır'ın Akçapınar köyü Kasaplar sülalesinden, merhum Prof. Dr. Faruk Sümer'in amcazadesi, Hediye Hanım'la evlendi.

Hasan Kudsî Efendi'nin bu üç eşinden sırasıyla, birinci eşi Hatice Hanım'dan,

1. İsmet (Yücesoy),
2. Müderris Ali Rızâ Kudsî,
3. Sıdika (İzi);

İkinci Havva Hanım'dan,

4. Hattat Ahmet Ferit (Ülgen),

5. Hatice (Tanrıku);

Üçüncü eşi Hediye Hanım'dan da,

6. Sekine (Eminoğlu) ve

7. Refika (Altan) adlarındaki çocukları dünyaya geldi.

İlk iki hanımı Hacı Fettah Mezarlığı'nda, üçüncü eşi Hediye Hanım ise Şam'da Mevlâna Halid-i Bağdadi'nin türbesi yakınında metfundur.

Hasan Kudsî Efendi, yeğeni Muhammed Rifat Efendi'nin 1920'de idam haberini duyduktan kısa bir süre sonra üzüntüsünden vefat etti. Hacı Fettah Mezarlığı'nda metfun olan Hasan Kudsî Efendi'nin, defin tezkeresine göre, vefat tarihi 5 Teşrinisanı 1337/5 Kasım 1921'dir. "Hikmet-i Teşîrî" adında bir eser telif ettiyse de ölümünden sonra kaybolmuştur.⁷

7 Hasan Yaşar, "Hasan Kudsî Efendi", Konya Ansiklopedisi, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 4/195; İsmail Bilgili, Müderris Hasan Kudsî Efendi ve İcazetleri, (Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2012), 33, 43-44.

Eğitimi

Ali Rızâ Kudsî Efendi, ilk eğitimini müderris ve şeyh olan babası Hasan Kudsî Efendi ve amcası Muhammed Bahaeddin Efendi (1832-1906)'den aldı.

Ayrıca amcasının oğlu Ahmet Ziya Efendi'nin Ebu Bekir Sami Medresesi'nde verdiği derslere devam ederek ondan ilmî icazet aldı.⁸

Medrese eğitimi yanında Konya Darulmuallimin Mektebi'ne (Öğretmen Okuluna) devam ederek 1318/1902'de buradan karibülâla/iyiye yakın derece ile mezun oldu.⁹

Müderrisliği

Ali Rızâ Kudsî Efendi, 1908'de Yeğenoğlu Medresesi müderrisi Nuzumlalı Hacı Hüseyin Efendi'nin¹⁰ vefatından sonra beratla Yeğenoğlu Medresesi'ne atandı. Ancak Nuzumlalı Hüseyin Efendi'nin oğulları Mehmet, Mustafa ve Abdullah Efendiler ile Ali Rızâ Kudsî Efendi aralarında medrese ve gelirleri hakkında anlaşmazlık çıktığı için bu medresede göreve başlayamadı. 1909 tarihinden itibaren Ali Rızâ Kudsî Efendi, baba ve amcalarının müderris olduğu Ebû Bekir Sami Paşa Medresesi'nin devamı olan Konya Islah-ı Medâris-i İslamiye Medresesi'ne atanarak müderris oldu. Islah-ı Medâris'te Arapça, akâid ve kiraât derslerini okuttu.¹¹

8 Ahmet Çelik, "Muhammed Zeynelabidin Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 7/ 5-7; Ahmet Çelik, "Zeynelabidin Efendi ve Siyasi Görüşleri", *Merhaba Akademik Sayfalar*, 4, (9 Şubat 2011), 55-64.

9 Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA) MF.İBT.161-3.

10 Arabacı, Konya Medreseleri, 410-411; Veli Sabri Uyar, "Hattatlar Armağanı", *Konya*, 11/115, (Konya: Halkevi Mayıs 1948), 13-15.

11 Arabacı, Konya Medreseleri, 404, 522-523; Ahmet Çelik, "Ali Rızâ Kudsî Efen-

Basın Hayatı

Basın hayatında da aktif olan Ali Rızâ Kudsî Efendi, İslah-ı Medâris'in bir nevi yayın organı olan Meşrik-i İrfân gazetesine makaleler yazdı.

Birinci Dünya savaşında seferberlik ilan edilince askere yazıldı. Çanakkale cephesine katıldı. Savaşta sol kolundan yaralandı. Askerden dönünce medresesini kapatılmış olarak bulan Ali Rızâ Kudsî Efendi, bir müddet ticaretle uğraştıktan sonra¹² hocası Ahmet Ziya Efendi ile 25 Şubat 1335/1919'da Konya'da İntibâh gazetesini çıkararak başyazarlığını yaptı.¹³ Gazete 3 Ekim 1920'de Konya'da meydana gelen Delibaşı hadisesi sonucunda yayınına son verdi. Bu olay nedeniyle resmi makamlar tarafından olayla irtibatlandırılarak suçlanmış ve hocası Ahmet Ziya Efendi ile Konya'dan hicret etti.¹⁴

Hicreti

Ali Rızâ Kudsî Efendi, önce Mısır İskenderiye'ye sonra Hicaz'a, oradan da İskenderun'da bulunan şeyhi Muhammed Zeynelabidin Efendi'nin yanına geldi.¹⁵ Bir ara Kesrin köyünde imamlık yaptı. 15 Nisan 1927'de İskenderun Belen Yaylası Abacalı köyüne yerleşrek burada bir medrese açtı.¹⁶

di'nin İslah-ı Medaris'e Atanışı", *Merhaba Akademik Sayfalar*, (19 Ocak 2011), 5-7.

¹² Ahmet Çelik, "Eminoğlu Hoca ile Son Görüşme", *Merhaba Akademik Sayfalar*, (27 Mart 2013), 135-141

¹³ Caner Arabacı vd., *Konya Basın Tarihi*, (Konya: Palet Yayınları, 2009) 152; Ahmet Çelik, "Konya İntibah Gazetesi", *Konya Ansiklopedisi*, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 6/56-57.

¹⁴ Arabacı vd., *Konya Basın Tarihi*, 166; Çelik, "Eminoğlu Hoca ile", 135-141.

¹⁵ Bilgili, *Ahmet Ziya*, 94.

¹⁶ Bilgili, *Ahmet Ziya*, 102.

Hatay'ın Türkiye'ye iltihakından önce Muhammed Zeynelabidin Efendi, ailesi ve oluşan bir grup cemaatle birlikte Ali Rızâ Kudsi Efendi önce Halep ve Beyrut'ta kısa bir müddet kaldıktan sonra Şam'a gelerek Kasyun dağı eteklerindeki Salihîye'de satın aldıkları bir bölgeye yerleştiler.¹⁷ Ali Rızâ Kudsi Efendi, "Hayy-ı Etrâk / Türklerin Mahallesi" adını alan bu mahallede "Takvâ" adında bir mescid inşa ederek eğitim ve irşat faaliyetlerini buradan yürüttü.¹⁸

Ailesi

Ali Rızâ Kudsi Efendi, Kesrin köyünde imam iken İskenderunlu Fatma Hanım ile evlenmiş ve bu evliliğinden,

1. Emine (Eminoğlu) ve
2. Kübra (Çığıl) adında iki kızı oldu.

Eşi Fatma Hanım 2007 yılında Konya'da vefat etti ve Hacı Fettah Mezarlığına defnedildi.¹⁹

Vefatı

23 Cemâdiyelevvel 1375/7 Ocak 1956 tarihinde Şam'da vefat eden Ali Rızâ Kudsi Efendi, Takvâ Camii'nin bahçesine defnedilmiştir.²⁰

Mezar taşında: "El-Fâtiha. Yâ Rahîm. Hâzâ kabru'l-merhûm ve'l-mağfûr eş-Şeyh Ali Kudsi min hüddâmi't-tarikati'l-aliyyeti

17 Bilgili, *Ahmet Ziya*, 95

18 Çelik, "*Eminoğlu Hoca İle*", 135-141.

19 Bilgili, *Ahmed Ziya*, 95

20 Yaşar, "Ali Rızâ Kudsi Efendi", 1/190.

en-Nakşibendî. Sene 1375 H. (1956 M.)” yazılıdır. Türbe duvarında ise: “El-Fatiha. Kabru el-merhum eş-Şeyh Ali Kudsî min huddâmi tarikati'l-âliyye-i en-Nakşibendiyye el-Hâlidîyye. Tuvifiye 23 Cemadiyelûla 1375/7 Ocak 1956” yazılıdır.

İlmi İcazeti

Ali Rızâ Kudsî Efendi, biri Ahmet Ziya Efendi'den ilmî, diğeri Muhammed Zeynelabidin Efendi'den tasavvufî olmak üzere iki ayrı icazet aldı.

Ahmet Ziya Efendi'nin Ali Rızâ Kudsî Efendi'ye verdiği ilmi icazet Konya Koyunoğlu Kütüphanesi'nde 37023 numarada bulunmaktadır. Bu icazette iki ayrı koldan Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimize ulaşan hadis silsilesi ile yine Hz. Peygamber (s.a.s.)'e kadar ulaşan tefsir silsilesi yer almaktadır. İcazetin metni Arapça olup toplam on sayfadır.

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin hadîs ilmi silsilesi; Ali Kudsî b. Hasan Kudsî, Ahmet Ziyâ b. Muhammed Bahâuddin, Seyyid Hasan Kudsî b. Muhammed Kudsî, Şeyh Muhammed Bahâuddîn b. Muhammed Kudsî, Şeyh Muhammed Kudsî b. Mustafâ, Seyyid Ahmed (Hadim müftüsü), Seyyid Muhammed Emin (Hadim müftüsü), Ebu Saîd Muhammed el-Hâdimî, Şeyh Mustafa el-Hâdimî, Şeyh Muhammed et-Tarsûsî, Muhammed b. Ali el-Kâmil Hayruddîn ed-Deylemî, Muhammed b. Ahmed b. Abdulkadir, Zekeriya el-Ensârî, Hacer el-Askalânî, Burhânuddîn, İbn Şihne, Sirâcuddîn ed-Debeyrî, Ebu'l-vakt Abdulleve, Ebu'l-Hasen Abdurrahman ed-Dâvûdî, Abdullah es-Serahsî, Muhammed bin Yusuf Abdulazîz, Muhammed bin İsmail el-Buhârî.

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin fıkıh ilmi silsilesi; Ali Kudsî b. Hasan Kudsî, Ahmet Ziyâ b. Muhammed Bahâuddin, Seyyid Hasan Kudsî b. Muhammed Kudsî, Şeyh Muhammed Bahâuddin b. Muhammed Kudsî, Şeyh Muhammed Kudsî b. Mustafâ, Seyyid Ahmed (Hadim müftüsü), Seyyid Muhammed Emin (Hadim müftüsü), Ebu Saîd Muhammed el-Hâdimî, Ahmed el-Kâzâbâ-dî, Ali el-Gürânî, Cezerî, Ahmed Müncel, es-Seyyid eş-Şerîf, Mübârek Şâh, Allâme eş-Şîrâzî, el-Kâtib el-Kazvîni, Fahrüddîn er-Râzî, el-Gazzâlî, İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî, Ebu't-Tayyib Muhammed b. Süleyman es-Sa'lûkî, İbrahim el-Mervezî, Ebu'l-Abbas Ahmed, Ebu'l-Kasım Osman, Ebû İbrahim İsmail, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî, Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit (Allah'ın rahmeti üzerine olsun), Hammâd, İbrahim en-Nehâî, Alkame, Ebu Abdurrahman b. el-Esved b. Zeyd ve Ebû Abdurrahman Abdullah b. Habib, (ilk ikisi) Abdullah b. Mes'ûd (r.anhüma)'dan, (üçüncüsü de) Hz. Ali b. Ebî Tâlib (r.anhüma), Abdullah b. Mes'ûd ve Hz. Ali de Hz. Muhammed (s.a.s)'den.

Tasavvufî İcazeti ve Silsilesi

Ali Rızâ Kudsî Efendi, Nakşî Hâlidî tarikatında Şeyh Muhammed Zeynelabidin Efendi (1869-1940)'nin²¹ halifesidir. Muhammed Zeynelabidin Efendi'nin 15 Recep 1341/3 Mart 1923 tarihinde Mekke'de Ali Rızâ Kudsî Efendi'ye Nakşî tarikatı üzere icâzet vermiştir. Bu icâzet Koyunoğlu Kütüphanesi 7271 numaraya kayıtlıdır. Arapça olan bu icâzetin Türkçesi şöyledir:

21 Ahmet Çelik, "Muhammed Zeynelabidin Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014), 7/ 5-7.

“Bismillahirrahmanirrahim”

Allahu Teâla'nın kullarının en acizi Muhammed Zeynelabidin b. Muhammed Bahaüddin b. Muhammed Kudsî el-Hâlidi, en-Nak-şîbendî, el-Müceddidi, el-Bozkırî mevliden, el-Konevi mevtinen. Gufire lehum. Âmin. Yazan Mühür (Muhammed Zeynel Abidin)

Sonsuz Hamd u senadan Resullerin en sonu (hatemi), safiy ile velilerin sultanı Sallallahu Aleyhi ve Selleme salâttan ve hi-dayet yıldızları ve güneşleri âl ve ashabına selamdan sonra Allah u Teâla'nın kulu ve acizlerin en âcizi Muhammed Zeynelabidin der ki:

Ben, değerli ve şerefli kardeşim Hasan Kudsî Efendi'nin oğlu Ali Rızâ Efendi'ye içi (batını) ve dışları (zahiri) şeriat olan Nak-şîbendî, Kadiri, Kübrevi, Sühreverdi ve Çestiyye tarikatlarının yüce usulüne göre teveccüh ve zikir telkini ile talebe eğitimi icra etmesi için izin ve icazet verdim.

Sünnet-i şerifeye ve bu sünnete bağlı olanlara muvafık olarak, kıyamette kurtulmak, Mevla Celle Sultanuhu'nun Rızâsını kazanmak ve buna aykırı gitmemek, şehvetlere düşmemek, taa-ti tedirgin olmadan eda etmek, mağrur olmaktan tam çekinmek şartına uygun olarak kaldığı takdirde onun reddetmesi, benim reddimdir, onun kabul etmesi benim kabulümdür, onun eli benim elindir, onun mededi benim mededimdir.

Kendisine ve sizlere vahdet-i vücudu red etmenizi, bu yolda çok gayret sarf etmenizi, ahidlere vefa etmenizi, mevcut ile kanaat ge-tirmenizi, bütün önemli hallerinizde sizi her zaman gören rahmet sahibi gözeticiye tam güvenmenizi, akidelerinizi yüce Fırka-i Naciye (Ehl-i Sünnete) göre devamlı düzeltmenizi tavsiye ederim. Saha-be-i Kiramın hidayet ettikleri yolda durmanıza ve sünneti seniyye üzere kalmanıza çok uğraşmanızı, Sahabe-i Kiramın çekişmelerine

katılmamanızı, ona ve size tavsiye ederim. Cümlesi hakkında hüsnü zanda bulunmalısınız. Çünkü onlardır ümmeti hidayete iletenler, Kur'an-ı Kerim ile sünneti bize aktaranlardır. Bunlara dil uzatan, kendi dininin iptalini kabul etmiş sayılır. Ondan sonra ne kalır ki. Allah u Teala'dan afiyet dileriz. Ve'l-hamdu lillahi rabbi'l-âlemîn.

(İşbu izin ve icazet vesikası) aziz ve şerefli Efendimizin hicretinin bin üç yüz kırk bir yılının Recep ayının on beşinci günü Allah u Teala'nın şerefini kıyamete kadar artırmasını dilediğim Mekke-i Mükerreme'de yazdım. H. 15/7/1341 (M. 3/3/1923).”

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin tasavvufi silsilesi²² şöyledir:

Ali Rızâ Kudsî b. Hasan Kudsî, Muhammed Zeynelabidin
Muhammed Bahaeddin, Muhammed Bahaeddin
Muhammed Kudsî, Muhammed Kudsî

Mustafa, Ödemişli Hasan Kudsî Efendi, (her ikisi) Şeyh Hâlid el-Bağdâdî'den, Abdullah Dehlevî, Habîbullah Mazhar, Seyyid Nur, Seyfüddîn, Muhammed Ma'sum, Ahmed el-Fârûk es-Sirhindî, Muhammed Bâkî, Muhammed Hâce, Derviş Muhammed, Muhammed Zâhid, Ubeydullah Ahrar, Ya'kub el-Çerhî, Alâüddîn el-Attâr, Bahâüddin Muhammed Şâh-ı Nakşbend, Emir Külâl, Muhammed Baba Semmâsî, Ali er-Râmîteni, Mahmud el-Encîr el-Fağnevî, Ârif er-Revgirî, Abdülhâlık Gucdüvânî, Yusuf Hemedânî, Ebû Ali Fârmedî, Ebu'l-Hasen el-Harakânî, Ebû Yezid Bistâmî, Ali es-Sindî, Câfer-i Sâdık, Kâsım bin Muhammed bin Ebû Bekr es-Siddîk, Selmân-ı Fârisî, Ebû Bekr es-Siddîk (r.a.), Rasulullah (s.a.s.)'dan.

22 Ayrıca Bakınız: Muhammed Bahauddin Efendi, İkazü'n-naimin, (Konya: Yusufaga Kütüphanesi, No: 9898/1-2), 3-5; İsmail & Bilgili Ahmet Çelik, Şeyh

Şeyh Ebû Ali Fârmedî'den sonraki silsile: Ebu'l-Hasen el-Harakânî'den aldığı gibi Ebu'l-Kâsım el-Gürgânî'den, Ebû Osman el-Mağribî, Ebû Ali el-Kâtibî, Ebû Ali er-Rudbârî, Ebu'l-Kasım Cüneyd Bağdâdî, Seri es-Sekatî, Ma'ruf el-Kerhî, İmam Ali er-Rızâ, İmam Mûsâ Kâzım, İmam Ca'fer-i Sâdık, İmam Muhammed Bâkır, Zeynelâbidîn, Hz. Hüseyin, Hz. Ali b. Ebû Tâlib (r.a.), O da Rasulullah (s.a.s.)'dan.

Ma'ruf el-Kerhî'den sonraki silsile: İmam Ali er-Rızâ, Dâvûd et-Tâî, Habîbi Acemî, Hasan-ı Basrî, Ali b. Ebî Tâlib (r.a.), O da Rasulullah (s.a.s.)'dan.

ESERLERİ

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin matbû eserleri şunlardır:

1. Namazda Kur'ân-ı Kerîm'den Okuma Mikdarı

112 sayfa olan bu eser, Gümüştöp Yayınları tarafından 1968'de İstanbul'da basılmıştır.²³

2. Ezan ve Hutbe

Türkçe bir eserdir. Ezan ve hutbelerin Türkçe okunup okunmayacağına dair Türkiye'den gelen bir mektuba cevaben yazılmış bir risâledir. Basım yeri ve tarihi mevcut olmayan eser, el-Ezân ve'l-hutbe beyne'l-Arabiyye ve't-Türkiyye adı altında Arapça çevirisiyle birlikte yayınlanmış olup 32 sayfadır.²⁴

Muhammed Kudsî ve Silsilesi, (Konya, İzi Süt Kültür yayınları, 2010), 37-40; Bilgili & Çelik, Muhammed Kudsî, 220-223.

23 Eserin internet versiyonu için bk. <http://a-Kudsî.tripod.com/> (Erişim 11 Mayıs 2020).

24 Koyunoğlu Kütüphanesi, 67714; Ahmet Kudsî Eminoğlu, www.angelfire.com/

3. El-Fırâku'l-İslâmiyye küllühüm Müslimûn

Bu eser Fransızların Antakya, Suriye ve Lübnan'da Müslümanlara karşı yürüttüğü böl ve yut siyasetine karşı durmak üzere Ali Rızâ Kudsî Efendi tarafından İslâm Fırkalarının Cümlesi Müslümandır adı altında evvela Türkçe bir eser olarak kaleme alınmış, sonra el- Fıraku'l-İslâmiyye küllühüm Müslimûn adıyla yine müellif tarafından Arapçaya çevirilerek Şam'da bastırılmıştır. Eser Fransız hükümetince toplatılmıştır.²⁵

4. Dinî Bilgiler

Türkçedir. Basım yeri ve tarihi belli olmayan eser, 20 sayfa olup Ahmet Kudsî Eminoğlu tarafından neşredilmiştir.

Defterin Müellife Nispeti

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin müderrislik yaptığı Konya İslah-ı Medâris-i İslâmiye Medresesi'ne ait bilgi ve kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Bunda medrese yöneticilerinden Zeynelâbidin Efendi'nin aktif siyasete girerek önce İttihat ve Terakkî Cemiyeti, sonra da Hürriyet ve İtilâf Fırkası içerisinde milletvekili olarak yer alması ile ortaya çıkan hizipleşmenin de büyük bir etkisi olmuştur. İslâh-ı Medâris, bu siyasî çekişmelerden bir şekilde etkilenmiş, en nihayetinde İttihat ve Terakkî yönetiminin 1914'te önü kesilerek müderrislerinden Abdullah Fevzi (Tanrıkulu), Ömer Lutfi (Tekin) ve Ali Rızâ Kudsî Efendiler askere alınmış, Zeynelâbidin Efendi ise tutuklanarak Bursa

ak5/eminoglu/ EZAN.htm (Erişim 11 Mayıs 2020).

25 Sural, "Her Yönüyle Konya", Yeni Konya (12 Eylül 1975); Mehmet Ali Uz, Konya Âlimleri ve Velileri (Konya: Meram Belediyesi Kültür Yayınları, 2014), 3.

Gemlik'e sürgüne gönderilmiştir. 1917 yılında ise medrese tamamen kapatılarak binaya el konulmuş ve kütüphanesi de yağmalanmıştır.²⁶

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin öğrencilerinden Ahmet Kudsî Eminoğlu (1928- 2013)²⁷ ve Mehmet Eminoğlu (1932-2011)²⁸ hocaların vefatlarından sonra Konya Koyunoğlu Kütüphanesi'ne bazı doküman ve defterler intikal etmişti. Bu belgeler Mehmet Eminoğlu'na dayısı ve kayınpederi olan Ali Rızâ Kudsî Efendi'den gelmiş olup, bizim incelediğimiz defter de bu son gelen dokümanlar arasında yer almaktadır. Bu dokümanlardan Ali Rızâ Kudsî Efendiye ait olan ve Koyunoğlu Kütüphanesi kataloglarına giren belgeler şunlardır:

1) Ali Kudsî Efendi, Ahlâk Dersi Notları

Karton kapaklı bir cep defterine yazılan eser, rik'a hattı ile yazılmış olup toplamda 20 sayfadır. 7288 numarada kayıtlı olan bu eserin dili Türkçedir.

2) Kudsîzâde Ali Efendi, Islâh-ı Medâris'te Okunan İlm-i Ahlâk ve Ulûm-ı Dîniyye Dersleri

Eser 7274 numaraya kayıtlı olup dili Türkçedir.

²⁶ Arabacı, *Konya Medreseleri*, 46

²⁷ Hasan Yaşar, "Ahmet Kudsî Eminoğlu'nun Ardından", *Merhaba Akademik Sayfalar* 11 (10 Nisan 2013), 162-165

²⁸ Hasan Yaşar, "Eminoğlu, Mehmet", *Konya Ansiklopedisi* (Konya: KBB Kültür A.Ş., 2014), 3/181-18.

ALİ RIZÂ KUDSÎ EFENDİ'YE AİT DEFTERİN ÖZELLİKLERİ

Koyunoğlu Kütüphanesi'nde kayıtlı olup Ali Rızâ Kudsî Efendi'ye ait olan bu defterler, Konya Islâh-ı Medâris-i İslâmiyye Medresesi'nde okutulan akâid (bugün için söyleyecek olursak din kültürü ve ahlâk bilgisi) derslerine ait notlardan oluşmaktadır.

Bu defterlerden 7288 numarada kayıtlı olan “Ahlâk Dersi Notları” adlı bir defter, çalışmamıza esas aldığımız defterin ilk hâli olup 39 sayfadan oluşmaktadır. Bu, 11 satırlık çizgili küçük boy bir defterdir. Defterin sağ üst tarafına sayfa numarası verilmiş olup ahlâk konusu geniş olarak hazırlanmış, fakat sonradan bazı bölümler çıkarılmıştır. Eserin yazım tarihi yoktur.

Konya Koyunoğlu Kütüphanesi 7274 numarada kayıtlı ve “Islah-ı Medâris'te Okunan İlm-i Ahlâk ve Ulûm-ı Dîniyye Dersleri” adlı ikinci defter ise 37 sayfadan oluşmakta olup defter kâğıdına rik'a yazı ile kaleme alınmıştır. Eserin yazım tarihi 1331/1913'tür.

Kapak sayfası turuncu renkte ve üzerinde dört satır hâlinde “Islah-ı Medâris'te Okunan İlm-i Ahlâk ve Ulûm-ı Dîniyye Dersleri, Muallimi Kudsî Efendizâde Ali Efendi” yazılıdır.

Defter iki bölümden oluşmaktadır. Esere önce ahlâk bölümü ile başlanmış ve sonra dinî bilgiler bölümüne geçilmiştir. Fakat eserin sonunda yer alan tarihlere bakılırsa “Ulûm-ı Dîniyye” bölümünün daha evvel kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

Ulûm-ı Dîniyye Bölümü

Defterin 1'inci sayfası ile 21'inci sayfası arasındaki kısım "Ulûm-ı Dîniyye" bölümü olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümün sonunda "18 Rebiülevvel 1331/12 Şubat 1328", yani 25 Şubat 1913 tarihi kayıtlıdır.

Eserin 2, 4 ve 6'ncı sayfalarında "Ulûm-ı Dîniyye", 3 ve 5'inci sayfalarında ise "İlmihâl" başlıkları yazılmış, diğer sayfalarda ise devam edilmemiştir.

"Ulûm-ı Dîniyye" bölümü "soru-cevap" tarzındadır. Bu kısımda "ne demektir, nedir, delili nedir, kaç kısımdır, hangisidir, mütalaanız nedir, neye derler, ne gibi, kimdir, kimlerdir, kaçtır, ne suretle, ne ile ne malumdur, var mıdır, izah ediniz" kalıplarıyla çeşitli sorular sorulmakta ve oldukça özlü cevaplarla karşılık verilmektedir. Sorulara 1'den 62'ye kadar sıra numarası verildikten sonra numaralandırma bitmiş ve sual manasına "sin", cevap manasınaysa "cim" harfleri rumuz olarak kullanılmıştır.

Ulûm-ı dîniyye dersleri dinin tanımı ile başlamakta ve dinî ilimler; akâid, ahlâk ve fıkıh olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Burada önemli olan imandan hemen sonra ahlâkın zikredilmesidir. Bunu, Islâh-ı Medâris muallimlerinin imandan sonra ahlâkı zihinlere nakşetme çabası içerisinde oldukları şeklinde yorumlamak mümkündür.

Defterde mezhep mefhumu tarif edildikten sonra "İtikatta mezhebimiz nedir?" sorusuna "Ehl-i sünnet ve'l-cemaat" şeklinde cevap verilmekte, bu ise "Resûlullah (s.a.s) Efendimiz'in ashâbı ve cemaati" şeklinde izah edilmektedir.²⁹

²⁹ Ali Rızâ Kudsî Efendi "Ehl-i sünnet ve cemaât mezhebini" şöyle tanımlamak-

tadır: “Cenâb-ı Hakk Kur’ân-ı Kerîm’de el-Nisa Sûresi âyet-i kerime 115’te şöyle buyurmuştur: “Her kimde kendisine hak tebeyyün ettikten sonra peygambere muhalefette ve müminler yolunun ehl-i sünnet ve cemaât mezhebinin başkasına giderse onu gittiğine bırakırız ve kendisine cehennemi boylatırız ki ne fena gidiştir”. Ve hadîs-i şerîfte seyyid-i kâinât peygamber efendimiz aleyhi ekmelü’t-tahiyyât hazretleri “ümmetinin yetmiş üç fırkaya ayrılacağını ve bunlardan biri müstesna olup diğerleri cehennemlik olduğunu” haber vermişti. “O bir fırka kimlerdir?” diye vâki’ olan suâle cevâb olarak: “Onlar benim ve ashâbımın bulunduğu itikâd üzere bulunan kimselerdir.” buyurmuştu ve sonunda da böyle oldu. Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimizin ve ashâb-ı kirâmının bulunduğu itikâd üzere bulunan fırkaya “firkâ-ı nâciye” ve “ehl-i sünnet ve cemaât” ta’bir olunmuş diğerlerine de “firkâ-ı dâlle” ve “ehl-i hevâ” ve “ashâbü’l-bid’a” demiştir. Evet, (ehl-i sünnet) peygamberimiz aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimizin ve ashâb-ı kirâmının bulunduğu itikâd üzere bulunan kimseler demektir. “Ve-l cemaât” demek ve “ehl-i cemaât” demek olup, “cemaât” demek “çokluk” demek olup burası ilim yeri olduğu için çokluktan murat ta “ulemanın çokluğu” demek olup “aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimizin ve ashâb-ı kirâmının itikâtlarını öğrenmek hususunda ulemanın çoğunun anladığı manaya tâbi’ olan kimseler” demektir. Ulemâ da iki kısım olup bir kısmı Kitâbullah’tan ve sünnet-i Rasûlullah’tan istinbât-ı ahkâma muktedir olan ulemâdır ki bunlara “ulemâyî din; imam ve müctehid” ta’bir olunur. Diğer kısımda müctehitlere tâbi’ olup onlar da yalnız müctehitlerin sözlerini zabt ve nakle ve anlamaya muktedir olan ulemâdır ki; bunlara da “mezhebler ulemâsı” ta’bir olunur. O halde aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimizin ve ashâb-ı kirâmının itikâdlarını öğrenebilmek hususunda, ilk emirde müctehitlerin anladıklarına bakılır. Eğer anladıklarında müttefik iseler hepsinin anladığına ve eğer ihtilâf etmiş iseler ekseriyetin anladığına tâbi’ olan müctehitlerin sözlerini ve maksatlarını anlayabilmekte ayrı bir mesele olup o hususta mezheb âlimlerinin anladıklarına bakılır. Eğer anladıklarında müttefik iseler hepsinin anladığına ve eğer ihtilâf etmiş iseler çoğunluğun anladığına tâbi’ olmuş kimseler demektir. “Ehl-i sünnet ve cemaât” ta’biri müfredât i’tibârî ile bu suretle tahlîl olunduktan sonra bir de umûmî surette ta’rif edilecek olursa şöyle denir: “Ehli sünnet ve cemaât” demek aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm efendimizin ve ashâb-ı kirâmın bulunduğu itikâd üzere bulunan ve bunu öğrenmek hususunda müctehitlerin çoğunluğunun anladığına ve müctehitlerin anladığını öğrenebilmek için de mezheplerin âlimlerinin çoğunluğunun anladığı mânaya tâbi’ olan kimseler demektir. “Cumhûr” kelimesi de “çoğunluk” manasında olduğu için ulemanın çoğunluğu denecek yerde “cumhûr ulemâ” dahi denmektedir. Ulemânın bir mesele hakkındaki anlaşması hakka isâbet hususunda nasıl ki bir huccet-i kâtia ise “el-hükmü li’l-ekser” kaide-i dîniyyesine binaen çoğunlukta ittifâk hükmünde olup ulemâ arasında ihtilâf vâki’ olduğunda hakka isâbeti çoğunlukta itikâd etmek dinimizce lâzım gelmiştir. Hakk’a ulaşmak için dinimizin koyduğu usûl ve meslek bundan ibarettir. Sapık fırkalar ve ehli’l-ehvâ ve ashâb-ı bid’a hepsi bir manaya olup esâsen din-i İslâm’ı mu’tedik olup; bütûn itikâdlarını dine nisbet edip “dinen bu böyledir” diye itikâd ettiklerinden aynı ile ehl-i sünnet ve cemaât gibi bunlara da “ehli kible” tâbir olunmuştur. Zira “ehl-i kible” demek bütûn itikâdlarını gerek eğri ve gerek doğru dine nisbet edip “dinen bu böyledir” diye itikâd eylediği ma’lûm

İlm-i Ahlâk Bölümü

Defterin 1 ila 14'üncü sayfaları arasındaki kısım "İlm-i Ahlâk" bölümü olarak geçmektedir. 14'üncü ve son sayfa, arkalı önlü çeyrek sayfa hâlinindedir. Sonunda "Rûmî 23 Nisan 1329 Salı, Rûz-ı Hızır" (6 Mayıs 1913 Salı) tarih kaydı yer alan bu bölümde soru-cevap usûlü takip edilmemiştir.

İbn Miskeveyh (Tezhîbü'l-Ahlâk), Celâleddîn Devvânî (Ahlâk-ı Celâfî), Nasîrüddîn et-Tûsî (Ahlâk-ı Nâsîrî) ve Kınalızâde'nin (Ahlâk-ı Alâî) temsil ettiği klasik felsefî ahlâk izleri taşıyan "İlm-i Ahlâk" bölümünde ise ahlâk tarif edilerek onu meydana getiren iffet, şecaat ve hikmet ilkeleri teorik ahlâk çerçevesinde açıklanmaktadır.³⁰

Allah'a, nefse, topluma, aileye ve ilim erbâbına karşı uygulayacak olan pratik ahlâk esasları ise âyet ve hadislerden deliller getirilerek sistematik bir üslûpla ele alınmıştır. Burada da âyet ve hadislerin tercüme edilmeden verildiği görülmektedir.

olan kimseler demektir. Bunların bütün itikâdlarını dine nisbet eyledikleri ve "dinen bu böyledir" diye itikâd eyledikleri akidelerin küçük ve büyük, erkek-kadın, mütevâfîk'i-ı ukûl kimseler arasında batnan ba'de batnın ve neslen ba'de neslin din nâmına muhterâm tutulmasından anlaşılmaktadır. Bu en kuvvetli bir delildir. Onun için ehl-i sünnet ve cemaât ulemâlarından bunlara ehl-i kible denmez diyen asla vâkî' olmamıştır. Binaenaleyh bunlarda ehl-i sünnet ve cemaât gibi ehl-i kible olup yalnız aralarındaki fark meslek itibarı ile bir fark olup o da cumhûr-ı ulemâya tâbî olup olmamak meselesinden ibarettir. Bütün itikâd meselelerinde müstesnasız cumhûr-ı ulemâya tâbî olana "ehl-i sünnet ve cemaât" velev bir meselede olsun cumhûr-ı ulemaya muhâlif olana "ehl-i ehvâ ve ehl-i bid'at ve dalâlet" demiştir. Kitaplarımız ehli'l-ehvâyı bu suretle ta'rif etmişlerdir. Ezcümle 'Mecmaul-ehur' ve 'Tahtavi' kitapları "ehlü'l-ehvâ" bir kavmin mahsus ismi olmayıp ehl-i kible olduğunu halde bazı meselede ehl-i sünnet ve cemaât meslekinden sapan kimselerdir" demişlerdir." Bk. <http://a-Kudsî.tripod.com/> (Erişim 11 Mayıs 2020).

30 Bk. Mehmet Aydın, "Ahlâk", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/10-14.

Defterin Latinizesinde İzlenen Yöntem

Günümüze çok yakın bir tarihe ait olan bu eser, oldukça sade bir Türkçeyle kaleme alınmıştır. Bu yüzden latinize çalışmasında günümüz imlâsına mümkün merteye riayet edilmiş, bununla birlikte özellikle de Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin transkripsiyonunda uzatma ve çentik işaretleri gibi hususlar da dikkate alınarak hareket edilmiştir.

Defterde âyet-i kerîmelerin sûre ve âyet numaraları gösterilmemiş olup âyet meallerine de yer verilmediğinden meallerde Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali (Ankara: TDV Yayınları, 2015) isimli çalışmadan yararlanılmış ve mealler "...” işareti içerisinde verilmiştir. Defterde mealleri verilmeyen hadisler de tercüme edilerek ilgili hadis kaynaklarındaki yerlerine işaret edilmiştir.

Noktalama işaretlerinde günümüz yazımlarındaki tercihler dikkate alınmış olup dipnot ve kaynakçada ise İSNAD Atıf Sistemi'ne göre hareket edilmiştir.

Defterin sayfa numaraları ile bazı konu başlıkları [...] işareti ile gösterilmiştir.

Defterde soru için kullanılan "sin" ile cevap için kullanılan "cim" harfleri latinize kısmında gerekli görülmeyp neşre dâhil edilmemiştir.

BÖLÜM II

ULÛM-U DÎNİYYE ve İLM-İ AHLÂK DERSLERİ

[1]

A. ULÛM-I DÎNİYYE DERSLERİ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn.

Ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ rasûlinâ Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecma'în. (Emma ba'd):

1. Ulûm-ı dîniyye ne demektir?

Dîn-i mübin ile sâbit olan bilgiler ve meseleler demektir.

2. Din ne demektir?

Dünya ve ahiret saadetlerine bizi nail etmek için Cenâb-ı Allah'ın peygamberimiz (s.a.s.) vasıtasıyla bize göstermiş olduğu yol demektir.

3. Ulûm-ı dîniyye (dini ilimler) kaç kısımdır?

Üç kısımdır ki

- ilm-i akâid,
- ilm-i ahlâk,
- ilm-i fıkıhtır.

4. İlm-i akâid ne demektir?

Dinimizin yalnız itikat etmeye, inanmaya dair beyân ettiği ilim demektir.

5. İlm-i ahlâk ne demektir?

Dinimizin kuvve-yi bâtınânın yani (gazab, şehvet, vehim) gibi kuvvetlerin tehzîb ve islâhına dair beyân ettiği ilimdir.

6. İlm-i fıkıh ne demektir?

Dinimizin beden-i insâninin a‘mâline dair beyân ettiği ilim demektir.

7. Mezhep ne demektir?

İnsanların fikren tuttuğu bir yol demektir.

8. Mezhep kaç kısımdır?

İki kısımdır ki biri mezheb-i itikâdî, diğeri mezheb-i amelîdir.

9. İtikâta mezhebimiz nedir?

Ehl-i sünnet ve'l-cemaât mezhebidir.

[2]

10. Ehl-i sünnet ve'l-cemaât ne demektir?

Rasûlullâh (s.a.s.) efendimizin ashâbı ve cemaati demektir.

11. Amelde mezhep kaçtır?

Pek çok ise de en meşhur olanları dördtür ki;

- Hanefî,
- Şafîî,
- Mâlikî,
- Hanbelî adlarıyla anılan mezheplerdir.

12. Bizim mezhebimiz hangisidir?

İmâm-ı A'zâm Ebû Hanîfe Numân bin Sâbit (Rahimehullâh) hazretlerinin mezhebidir.

13. Mezhebler hakkında mutalaanız nedir?

İtikâta mezhebimiz olan “ehl-i sünnet ve'l-cemâat mezhebi” savabdır. Hata olmak ihtimali yoktur, sâir mezhebler savab olmak ihtimâli yoktur.

Amelde mezhebimiz olan İmâm-ı A'zâm Ebû Hanîfe mezhebi savabdır. Hata olmak ihtimali vardır. Sâir mezhepler hatadır. Savab olmak ihtimâli vardır.

14. İmân, İslâm, Müslümanlık ne demektir?

Peygamberimiz (s.a.s.) efendimize ve beyân buyurdıkları şeylere inanmaktır.

15. İnanması lâzım gelen şeyler nedir?

Amentü billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l-yevm'il-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ” terki-i şerîfinin ifade ettiği altı şeydir.

16. Manaları nedir?

Allah'a ve meleklerle ve kitâblara ve peygamberlere ve ahirete ve kadere inanmaktır.

17. Bu altı şeyin lisân-ı şer'ide ismi nedir?

Mü'menün bih, sıfât-ı İmân, erkân-ı İmân ta'bir olunur.

Allâh'a İmân

18. Allah'a imân ne demektir?

Cenâb-ı Allah'ın “ulûhiyetine ve havâss-ı ulûhiyetine, ulûhiyette ve havâss-ı ulûhiyette şerîki ve naziri” olmadığını inanmaktır.

[3]

19. Ulûhiyet ne demektir?

Cenâb-ı Allah'ın hiçbir şeye muhtâç olmayıp kâffe-yi mâadanın kendine muhtâç olması demektir.

20. Havass-ı ulûhiyet ne demektir?

Cenâb-ı Allah'ın âlemi tedbir buyurması yani her şeyi yerli yerince tertîb buyurması ve cemi-i eşyâyı yoktan var etmesi ve ibâdete müstehak olması ve kemâl sıfâtlar ile muttasıf olup noksân sıfâtlardan münezze olmaları ulûhiyetin hassalarıdır.

21. Cenâb-ı Allah'ın kemâl sıfâtları kaç kısımdır?

Üç kısımdır ki;

- sıfât-ı nefsiyye,
- sıfât-ı zâtiyye,
- sıfât-ı fiiliyyedir.

22. Sıfât-ı nefsiyye ne demektir?

Kendisi tasavvur edilmedikçe mevzu tasavvur edilemeyen sıfâttır.

Misali; “vücûd” sıfâtı gibi.

23. Sıfât-ı zâtiyye neye derler?

Zât-ı ilâhiden nefyi câiz olmayan sıfâtlar demektir.

24. Sıfât-ı zâtiyye kaç kısımdır?

İki kısımdır ki;

- sıfât-ı selbiyye,
- sıfât-ı sübûtiyyedir.

25. Sıfât-ı selbiyye neye derler ?

Zât-ı ilâhiden selb edilen sıfâta derler.

26. Ne gibi?

Kıdem, bekâ, vahdâniyet, muhâlefetün li'l-havâdis, kıyam bi nefsihî gibi.

27. Manaları nedir?

Kıdem: "Evveli olmamak."

Bekâ: "Sonu olmamak."

Vahdâniyet: "Şerîki ve nazîri olmamak."

Muhâlefetün li'l-havâdis: "Mahlûkattan hiçbir şeye benzemek."

Kıyâm bi nefsihî: "Allah'ın başka şeylere muhtaç olmamasıdır."

[4]

28. Sıfât-ı subûtiyye neye derler?

Zât-ı ilâhiye sâbit olan sıfâtlar demektir.

29. Ne gibi?

Hayat, ilim, semi, basâr, irâde, kudret, kelâm, tekvîn sıfâtları gibi.

30. Manaları nedir?

(Hayat) “diri olmak”;

(İlim) “bilmek”;

(Semi’) “işitmek”;

(Basâr) “görmek”;

(İrâde) “dilemek”;

(Kudret) “güç yetmek”;

(Kelâm) “söylemek”;

(Tekvîn) “cemî-i eşyâyı yoktan var etmektir.

31. Sıfât-ı fiiliyye neye derler?

Zât-ı ilâhiyyeyi isbât ve nefy etmek câiz olan sıfâtlardır.

32. Ne gibi?

Tahlîk, terzîk, ihyâ, imâte gibi.

33. Manaları nedir?

(Tahlîk) “halk etmek”;

(Terzîk) “rızk vermek”;

(İhyâ) “diriltmek”;

(İmâte) “öldürmektir”.

34. Bu sıfâtlarla Cenâb-ı Allah'ı yad ediniz.

Allah zü'l-celâl hazretleri “mevcûd”dur, “vâhid”dir, “kadîm ve ezeli”dir, “bâkî ve ebedî”dir, varlıkta başkaya muhtâç değildir. “Ve hiç bir şeye müşâbih dahi değil”dir. “hayy ve dâim”dir, “avâlim bütün onun emriyle”dir, “kâim”dir, “alîm”dir, “sıfat-ı ilmî olmuş olacak her şeyi muhît”tir, “sem”dir, “basîr”dir, yani “sem’ ve basar sıfâtlarıyla da muttasıf”tır. İşitilmek şânından olanı işitir, görülmek şânından olanı görür.” “Mürîd”dir, “kâdir”dir, “mükellim”dir, “mükevvin”dir, ve “hâlık”tır, “râzık”tır, “ihyâ ve imâte” dahi onun ef’âl-i bed’iyye ve sıfât-ı kemâliyyesinden”dir.

[5]

Meleklerle İmân

35. Meleklerle imân nasıl olur?

Cenâb-ı Allah'ın, melek, nâmı ile bir nev'i mahlûk-ı mükerremi vardır ki hilkatleri gâyet latiftir. Onun için göze görünmezler. Fakat türlü türlü şekillerde görünmeye muktedirlerdir. Ve Cenâb-ı Allah ile rusûl-i kirâmı beyninde vâsıtâ-ı teblîğ olmak onların şânındandır. Sâdıklardır, emînlerdir. Ve dâima Hakk'ın emriyle âmillerdir. Yemek yemek, erkek veya dişi olmak gibi ahvâlden dahi berîlerdir.

36. Rusûl-i melâike kimlerdir?

Cebraîl, Mikâil, İsrâfil, Azrâil aleyhimu's-salâtü ve's-selâm hazarâtıdır.

37. Beşer mi efdâl, melek mi?

Rusül-i beşer kâffe-i melâikeden efdâldir.

Avâm-ı beşer yalnız avâm-ı melâikeden efdâldir.

38. Avâm-ı beşerden murâd kimlerdir.

Evliyâullâhtır. Çünkü mertebe-i velâyete henüz vâsıl olmayan kimseler meleklerden herhangi bir vakit efdâl olamazlar.

39. Evliyâullâh kimlerdir?

İstedîği zaman mâsivallâhı kalbinden çıkarabilen kimselerdir, yani mâsivallâhı unutabilen kimselerdir.

Kitaplara İmân

40. Kitaplara imân nasıl olur?

Allah zü'l-celâl hazretleri din-i hakkı beyân etmek için Cibrîl-i emîn vasıtasıyla peygamberân-ı 'ızâma kitâblar göndermiş ve sonra gelen kitâb evvel gelen kitâbın hüküm ve zamanı tamam olduğunu bildirmişdir. Hususiyle hâtemü'l-enbiya sallallâhu aleyhi ve sellem efendimize nâzil olan Kur'ân-ı azimüşşân kendinden evvel gelen kitâbları nesh etmiş olmakla sair kitâbları okumak ve muktezasıyla amel câiz değildir. Ve Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâmı kıyamete kadar bakidir.

41. "Nesih" ne demektir?

Sonra gelen kitâb evvel gelen kitâbın hüküm ve zamanı tamam olduğunu bildirmektir.

[6]

42. Peygamberân-ı 'ızâma nâzil olan kitâblar kaçtır?

Yüz dört olup dördü büyük, yüzü küçüktür, yani sahifedir.

43. Büyük kitâbların ismi nedir ve hangi peygamberlere nâzil olmuştur.

İsm-i şerîfleri: Tevrât, Zebûr, İncîl, Kur'ân-ı azîmüşşândır ki

- Tevrât: Mûsâ aleyhisselâm,

- Zebur: Davut aleyhisselâm,

- İncîl: İsa aleyhisselâm,

- Kur'ân-ı azîmüşşân ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerine nâzil olmuştur.

44. Yüz sahife hangi peygamberlere nâzil olmuştur?

(10) sahife Âdem aleyhisselâma,

(50) sahife Şît aleyhisselâma,

(30) sahife İdrîs aleyhisselâma,

(10) İbrâhim aleyhisselâma nâzil olmuştur.

Peygamberlere İmân

45. Peygamberlere imân nasıl olur?

Allah zü'l-celâl hazretleri insanlar içinden birçok zevât-ı kirâmı peygamberlik şerefiyle müşerref kılıp mübârek yedlerinde

mu'cizeler halk buyurmuş ve hak peygamber oldukları mu'cizelerle sâbit olduktan sonra her birerleri zamanlarında ümmetlerini Cenâb-ı Allah'ın emir buyurduğu şerîata dâvet etmişlerdir.

“Sâdıklar”dır.

“Emînler”dir.

“Mübelleğler”dir yani tebliğle memur oldukları şeyleri tamamen tebliğ edicilerdir.

“Fâtinler”dir yani fitnât ve zekâları bütün ukalâyı hayrân kılmıştır.

“Mâsumlar”dır yani bilcümle maâyibden müberrâ ve günâh işlemekten dahi muarrâdırlar.

46. Peygamberlerin evveli ve âhiri kimdir?

Peygamberlerin evveli Âdem aleyhisselâm, sonu ve efdâli bizim peygamberimiz Muhammed Mustafâ sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz hazretleridir.

47. Peygamberlerin adedi kaçtır?

Adedini ancâk Cenâb-ı Hakk bilir. Yalnız Kur'ân-ı Kerîm'de ism-i şerîfleri zikr olunan ve nübüvvetleri tasrîh buyurulan zevât-ı kirâm yirmi beştir.

[7]

48. Esâmi-i şerîfleri nedir?

Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhîm, İsmâil, Lût, İshâk,

Yakûb, Yûsuf, Eyyûb, Şuayb, Mûsâ, Harûn, Dâvûd, Süleymân, Zulkifl, İlyâs, İlyasa, Yûnus, Zekeriyâ, Yahyâ, İlsâ, Muhammed aleyhimussalâtu vesselâm hazretleridir.

49. Mu'cize neye derler?

Peygamberlik davasında bulunan bir zâtın yedinde hak peygamber olduğunu beyân etmek için Cenâb-ı Allah'ın halk buyurmuş olduğu "hârikulâde" demektir.

50. Hârikulâde ne demektir?

Cenâb-ı Allah'ın kendi âdât-ı ilâhiyyesinin hilâfına olarak ara sıra halk buyurmuş olduğu şey demektir.

51. Bizim peygamberimiz kimplere meb'ûs olmuş ve mu'cizeleri nedir?

Bizim Peygamberimiz kâffe-i ins ve cinne meb'ûs olmuştur. Mucizeleri lâ yuâd ve lâ yuhsâ ise de en büyük mu'cizesi Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kâinât bir araya gelse O'nun mislini getiremezler.

Ahirete İmân

Bu âlem bir gün olup nihâyet bulacak. Zî-rûh nâmına hiçbir şey kalmayıp tamamen ölecek.

Biraz sonra kabirde dahi "Münker" ve Nekîr" nâm iki melek tarafından suâl vâki' olacak.

Biraz sonra bütün mevtâlar kabirlerinden dirilip kalkacak, Cenâb-ı Hakk'ın emir buyurduğu bir yere toplanacak.

Defter-i a'mâli yedlerine verilerek muhâsebeleri görülecek. Amelleri vezn olunacak.

Kevser havuzu haktır, bütün ehl-i imân ondan içecektir.

Sırât haktır, üzerinden geçilecek.

Cennet haktır, müminler şeref-i duhûle nâil olacaktır ve ebedî kalacaktır.

Cehennem haktır, kâfirler ve bazı asi mü'minler girecek, kâfirler ebedî kalacak, mü'minler bir müddet yandıktan sonra çıkıp onlar da cennete girecektir.

Velhasıl emr-i ilahi tamamen yerini bulacaktır.

Kadere İmân

“Hayır ve şer” her ne vâki' olursa hep Cenâb-ı Allah'ın halk ve takdiriyle olduğuna ve her şeyin Hâlık'ı ancak kendisi olup kendinden başka hiçbir Hâlık olmadığını inanmaktır.

Efal-i İbâd

52. Ef'âl-i ibâd hakkındaki malûmâtınız nedir?

Kulların ef'âli Cenâb-ı Allah'ın mahlûku ve kulların meksûbîdir.

[8]

53. [“Kulların ef’âli Cenâb-ı Allah’ın mahlûku ve kulların meksûbî” olması] Ne demektir?

Cenâb-ı Hakk kullarına bir irâde sıfâtı vermiştir. Bir kimse irâdesini gücü yetebileceği şeylere sarf ettiğinde Cenâb-ı Hakk da o şeyi halk buyurur. Çünkü âdet-i ilâhiyesi öyle cârî olmuştur. O irâdeyi sarf etmenin ismine “kesb, ihtiyâr” denir. Şu hâlde abdin irâdesiyle olduğu için o amel abdin meksûbidir. Ve Cenâb-ı Hakk’ın halkıyla olduğu için Cenâb-ı Hakk’ın da mahlûkidir.

İman

54. İmân nedir?

Kalp ile tasdik ve dil ile ikrâr etmektir.

55. İmân kaç kısımdır?

İki kısımdır ki; “imân-ı taklidî, imân-ı istidlâlî”dir.

56. “İmân-ı taklidî” nedir?

Kendince bir delîli olmayıp anasından babasından yahut üstâdından işitmekle hâsıl olan imândır.

57. “İmân-ı istidlâlî” nedir?

Bir delîle müstenid olan imândır.

58. İmân etmek için evvela ne lâzımdır?

İlim lâzımdır.

59. İlim kaç şey ile hâsıl olur?

Üç şey ile hâsıl olur ki; biri “akıl”, diğeri “âlet-i his”, diğeri bi-ride “haber-i sâdık”dır.

60. Âlet-i his kaçtır?

Beştir ki “Şem, zevk, basar, semi, lems”dir.

61. Manaları nedir?

“Şem” koklamak,
“zevk” tatmak”,
“basar” görmek,
“semi” işitmek,
“lems” dokunmaktır.

[Bundan sonra defterde numaralandırma bitiyor. Bu bölümü üsluba uyararak tarafımızdan numaralandırılmıştır.]

[9]

62. Haber-i sâdık kaç kısımdır?

İki kısımdır ki, biri “haber-i mütevâtir”, diğeri “haber-i resûl”dür.

63. Haber-i mütevâtir ne demektir?

Yalan söylemek üzere ittifâk etmelerini akıl kabul etmeyen bir kavim tarafından vaki olan haber demektir.

64. Haber-i resûlün sâdik olduğu nedendir?

“Cenâb-ı Allah’ın, her sözü doğrudur” diye tasdik buyurduğu bir zattan sudûr ettiğindendir.

65. Cenâb-ı Hak bir peygamberin doğru olduğunu ne suretle bildiriyor?

Yedinde mu’cize halk etmek suretiyle beyân buyurur.

66. Mu’cize ne demektir?

Peygamberlik davasında bulunan bir zatın yedinde hak peygamber olduğunu beyân etmek için Cenâb-ı Allah’ın halk buyurmuş olduğu hârikulâde demektir.

67. Nebiyy-i zişânımız sallallâhu aleyhi ve sellem efendimizin nübüvveti ne ile sâbit olmuştur?

Fahr-i kâinât efendimiz evvelâ nübüvvet dava-yı celîlesini ilân ve birçok mu’cizeler izhâr buyurmuştur. Mucizelerinden biri de kelâmullah olan Kur’ân-ı Kerîm’dir. Rasulullah efendimiz Kur’ân-ı Kerîm’i bütün âlemlere neşir ve tebliğ eylemiş ve buyurmuştur ki “Ben Cenâb-ı Allah’ın peygamberiyim, Allah’ın emirlerini, nehiyelerini size haber veriyorum. Bana imân edin, eğer benim peygamber olduğuma inanmıyorsanız, işte Allah’ın kelâmı benim Hak peygamber olduğumu tasdik ediyor. Ve sizin bana ittiba’ etmenizi emir buyuruyor. Eğer bu kelâmın kelâmullah olduğuna da inanmıyorsanız, beşer kelâmı zannediyorsanız siz de beşersiniz ve fesahat ve belagatçe yani gâyet güzel ve

muntazam, yerli yerince söz söylemekte cihâna fâik bir kavimseniz, haydi böyle muntazam mükemmel bir söz de -velev en kısa sûre kadar olsun- siz de söyleyebilirsiniz.” buyurdular. Bütün fusahâ ve bülağâ-yı Arap olanca kuvvetlerini sarf ettiler. Ve senelerce uğraştılar ise de mislini getiremediler. Yani öyle muntazam, mükemmel bir söz söyleyemediler. İşte o zaman beşer kelâmı olmayıp ta kelâmullah olduğu ve bununla da Rasulullah efendimizin hak peygamber olduğu sâbit olmuştur.

[10]

68. Rasûllullah (s.a.s.) efendimizin daha başka gûne mu'cizeleri var mıdır?

Evet, Kur'ân-ı Kerîm'in mu'cizeliğini anlayamayanlar için başka gûne mu'cizeleri dahi vardır.

69. Ne gibi?

Mesela:

- İşâret-i nebeviye ile kamerin iki şak olması ve
- Taşların ağaçların ve birçok hayvanatın selâm vermesi, şehâdet getirmesi ve
- Mübârek parmakları arasından bir çok asâkirin ihtiyâcâtına kâfi suların akması ve
- Bedir muhârebesinde a'dâ üzerine bir avuç kum atarak her bir tanesi düşmanların gözlerine isâbet etmesi ve
- Evvelce minber ittihâz buyurdıkları kesilmiş bir ağacın fırâk-ı Rasûlullah'tan dolayı ağlayıp sızlaması, daha bunun gibi emsâli binlerce şeyler gibi.

70. Bu günkü yed-i ihtirâmımızda bulunan Kur'ân-ı Kerîm risâletpenâhi efendimizin tebliğ buyurduğu Kur'ân-ı Kerîm'in aynı olduğu ne ile sâbittir?

Cihânın her köşesinde mazbût olan ve nakl ve rivâyet olunan Kur'ân-ı Kerîm aynı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Hiçbir noktasında tehallut yoktur. Őu halde milyonlarca müslümanların yek-zebân olarak rivâyet etmeleri aynı Kur'ân-ı Kerîm olduğuna kat'î suretle delâlet eder.

71. Kur'ân-ı Kerîm'in mislini getiremedikleri ne malmdur?

Eğer mislini getirselers idi, bize nakl ve rivâyet olunurdu: çünkü bir Şeyin rivâyet olunması icâb eden hâlet mevcût iken rivâyet olunmazsa o Şeyin aslı olmadığı muhakkaktır.

72. Bu hâletin Araplarda mevcût olduğu ne malumdur?

Araplar asabiyet ve hamiyet-i câhiliyeye son derece me'lf ve sadvet ve Őevket ve debdebeye mâlik kimseler idi. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in mislini getirebilseler idi bu hususta lâ-kayd kalamazlar idi. Mutlaka nakl ve rivâyet ederler idi.

[11]

73. Sallallah Teâlâ aleyhi ve sellem efendimizin zât-ı Şerîfleri hakkında malumât-ı mcmeleniz nedir?

İki cihân serveri Muhammed Mustafâ sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri bundan 1372 sene mukaddem

Rebîülevvel ayının 12. Pazartesi gecesi Mekke-i Mükerreme'de dâr-ı dünyâyı teşrîf buyurdular. Ve sinn-i âlileri kırka bâliğ olduğunda nübüvvet şerefiyle müşerref ve kâffe-i ins ve cinne meb'ûs olmuştur.

Biset-i nebeviyyeden on dört sene sonra Medîne-i Münevvere'ye hicret ve onda dokuz sene ikâmet buyurduktan sonra altmış üç sinlerinde Medine-i Münevvere'de dâr-ı kararı teşrîf buyurdular.

Ve Kur'ân-ı azimüşşân müddet-i mezkûre yani yirmi üç sene içinde parça parça nâzil olmak suretiyle ikmâl buyrulmuştur.

Fahr-i kâinat sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri, müddet-i mahûde zarfında vazîfeyi risâleti "kemâ yenbeği" ifâ buyurarak envâr-i hakâyık-ı İslâmiyye ile cihânı tenvîr buyurmuştur.

Zât-ı şerîfeleri kavm-i necib-i Arâbın Kureyş nâmı ile marûf bir büyük kabilesi içinden Hâşim Kabilesine mensûbturlar.

Neseb-i nübüvvetpenâhîleri: Muhammed bin Abdillâh ibni Abdülmuttalib ibni Hâşim ibni Abdimenâf ibni Kureyş ibni Kilâb ibni Murre ibni Kaab ibni Luey ibni Gâlib ibni Fihri ibni Mâlik ibni Nâdr ibni Kinâne ibni Huzeyme ibni Mudrakeh ibni İlyâs ibni Mudar ibni Nizâr ibni Maad ibni Adnân Hazretleridir.

Haseb-i Nübüvvetpenâhîleri: Muhammed bin Âmine bint Vehb ibni Abdimenâf ibni Zuhre ibni Kilâb ibni Murre ibni Kaab ibni Luey ibni Gâlib ibni Fihri ibni Mâlik ibni Nadr ibni Kinâne ibni Huzeyme ibni Mudrakeh ibni İlyâs ibni Mudar ibni Nizâr ibni Maad ibni Adnân Hazretleridir.

[12]

Şemâil-i Şerîfe-i Muhammediyye

Mahbûb-i Hudâ Muhammed el-Mustafâ sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri hilkatce ve ahlâkca nev'-i benî Âdem'in ekmele idi. Hep enbiyâ-yı izâm aleyhimüs-salâtü ve's-selâm hazerâtı "tâmmü'l-a'zâ" ve güzel yüzlü olup habîb-i Hudâ onların en kâmil mübârek cismi güzel, hep azası mütenâsip vücûdu gâyet mevzûn, alnı ve göğsü ve iki omuzlarının arası ve avuçları geniş, boynu uzun ve mevzûn ve gümüş gibi saf, omuzları ve pazuları ve baldırları iri ve kalın, bilekleri uzun, parmakları uzunca, elleri parmakları kalınca idi.

Ve mübârek karnı göğsü ile beraber olup fazlalığı yok idi ve ayaklarının altı çukur olup düz değil idi.

Uzuna karîb orta boylu iri kemikli iri gövdeli güçlü kuvveti idi, ne zayıf ne semiz belki ikisi ortası ve sıkı etli idi.

Mübârek cildi ise ipekten yumuşak idi.

Kemâl-i itidâl üzere büyük başlı, hilâl kaşlı, çekme burunlu, az değirmi çehreli ve az uzunca yüzlü idi.

Kirpikleri uzun, gözleri kara ve güzel ve büyücek idi.

Ve iki kaşının arası açık, fakat kaşları bir birine karib idi, çatık kaşlı değil idi ve iki kaşının arasında bir damar var idi ki vakt-i gazapta kabarık görünür idi.

O Nebiyy-i müctebâa "ezheru'l-levn" idi. Yani ne gâyet beyaz ne de kara, yalnız belki ikisi ortası ve gül gibi kırmızıya mail beyaz ve nurani ve berrak ve mübârek yüzünde nur parlardı.

Gözlerinin akında dahi az kırmızılık vardı.

Dişleri inci gibi “âbdâr u tâbdâr” olup söylerken ön dişlerinde nur saçılır. Gülerken fem-i saadeti bir latîf şimşek gibi açılırdı.

Saçları ne pek kıvırcık ne de pek düz idi.

Mübârek sakalı sık ve tam idi. Uzun değil idi, bir tutamdan ziyadesini alırdı.

Âlem-i bekâya rihlet buyurdıklarında saçı, sakalı henüz ağarmaya başlayıp başında biraz ve sakalında yirmi kadar beyaz kıl var idi.

Cismi, nazîf; kokusu, latîf idi. Koku sürünsün, sürünmesin teni ve teri en güzel kokulardan ala kokardı. Bir kimse onunla müsâfaha etse bütün gün onun râyiha-ı tayyibesini duyardı. Ve mübârek eliyle bir çocuğun başını mesh etse râyiha-i tayyibesi ile o çocuk sair çocuklar arasında malûm olurdu.

[13]

Doğduğu vakit dahi nazîf ve pâk idi. Ve sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuş idi.

Havassı fevkalâde kuvvetli idi. Pek uzaktan iştir ve kimsenin göremeyeceği mesafeden görür idi.

Velhâsil en mükemmel ve müstesna bir surette yaratılmış bir vücûdu mesûd ve mübârek idi.

Güler yüzlü, tatlı sözlü idi. Kimseye fena söz söylemez ve kimseye bed muamele eylemez ve kimsenin sözünü kesmez, mülayim ve mütevazı idi. “Haşîn” ve “galîz” değil idi.

Fakat muhib ve vakûr idi.

Beyhude söz söylemezdi.

Gülmesi dahi tebessüm idi. O'nu ansızın gören kimseyi mehâbet alırdı.

Ve O'nunla ülfet ve musâhabet eyleyen kimse O'na cân-u gönülden âşık ve muhîb olurdu.

Sahî ve kerîm, şefîk ve rahîm, seci' ve halîm idi.

Ahd ve vaadinde sâbit, kavline sâdık idi.

Elhâsıl husn-ü ahlâkca ve akıl ve zekâvetce cümle nâsa fâik ve her türlü medh ve senâya lâıyk idi.

Cenâb-ı Hak cümlemizi şefaât-ı uzmâsıyla müşerref eyleye. Âmin.

Ailesi

Ezvacü Tahirat Rıdvanullahi Teâlâ Aleyhinne Hazerâtı

1. Hatîce binti Huveylid bin Esed .
2. Sevde binti Zem'a.
3. Âişe binti. Ebî Bekir es-Siddîk.
4. Hafsa binti Ömer ibnü'l-Hattâb.
5. Zeyneb binti Huzeyme.
6. Zeyneb binti Cahş.
7. Ümmü Habîbe binti Ebû Süfyân.
8. Ümmü Seleme binti Umeyye ibnü'l-Muğîre.
9. Meymûne binti el-Hâris.
10. Safiyye binti Huyey ibni'l-Ahtâb.

11. Cuveyriye binti el-Hâris. Radiyallahü Teâlâ anhünna Hazretleridir.

74. Risâletpenâh efendimizin mahdûmu mükerrerleri kaç tane ve ismi şerîfleri nedir?

Üç tane olup ismi şerîfleri:

- Kâsım,
- Abdullah,
- İbrâhîm. Radiyallahü Teâlâ anhüm hazretleridir.

75. Kerîme-i mutahharaları kaç tane ve ism-i şerîfleri nedir?

Dört tane olup ism-i şerîfleri:

Fâtıma,

Zeyneb,

Rukiyye,

Ümmü Gülsüm. Radiyallahü Teâlâ anhünne hazretleridir.

76. Dâmâd-ı âlileri kimlerdir?

Ebü'l-Âs ibni er-Rebî', Osmân ibni Affân, Ali ibni Ebî Talib. Radiyallahü Teâlâ anhüm hazretleridir ki

- Ebü'l-Âs ibni er-Rebî', Hazreti Zeyneb'i ve
- Osman ibni Affan, Hazreti Rukiyye'yi ve Hazreti Rukiyye'nin vefâtından sonra Hazreti Ummü Gülsüm'ü ve
- Ali ibni Ebî Tâlib, Hazreti Fâtıma'yı tezevvüc buyurmuşlar idi. Radiyallahü Teâlâ anhüm.

[14]

77. Ahfâd-ı âlîleri kimlerdir

Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Gülsûm el-Kübrâ, Zeyneb el-Kübrâ radiyallahu anhünne hazarâtıdır.

78. Ashâb-ı kirâm kimlerdir?

Aleyhissalâtü vesselâm efendimizi görmüş olduğu halde hâl-i yakazada gören kimsedir.

79. Ashâb-ı kirâm kaç kısımdır?

İki kısımdır. Bir kısmı muhâcirîni kirâmdır ki feth-i Mekke'den evvel Medine-i Münevver'e hicret buyuranlardır.

Bir kısmı da Ensâr'dır ki muhâcirîne ve Medine'ye hicret ve muâvenet eden ahâli-yi Medîne'dir.

80. Ecille-i ashâb-ı kirâm kimlerdir?

Ebû Bekir Sıddık, Ömer el-Fâruk, Osman-ı Zinnûreyn, Ali el-Murtazâa radiyallahu anhüm hazarâtıdır ki "hülefâ-yı râşidin ve çehâr-i yâri güzîn" nâm-ı namıyla yâd olunmaktadırlar.

81. Aşere-i mübeşşere kimlerdir?

Dört hülefâ-yı râşidin, Hazreti Talha, Hazreti Zübeyr, Hazreti Abdurrahman bin Avf, Hazreti Ubeyde, Hazreti Sa'd bin Ebi Vakkâs, Hazreti Said b. Zeyd rıdvanullâhi aleyhim ecmaîndir.

Deliller

Defîl ne demektir?

Kendisi doğru ve düşünöldüğünde matlûb olan şeye onunla imtisâl etmek mümkün olan şeydir.

Defîl kaç kısımdır?

İki kısımdır.

- Defîl-i aklî,
- Defîl-i naklîdir.

Defîl-i aklî ne demektir?

Sırf akla muvâfık olan delîl demektir.

Ne gibi?

Üç kere üçün dokuz olması ve bir şeyin küllü yani mecmuu kendi cüz'ünden büyük olması, bacadan çıkan bir dumanın altında ateş yandığına delâlet etmesi gibi.

[15]

Defîl-i naklî ne demektir?

Nakle muvâfık olan delîl demektir.

Ne gibi?

Mesela savm, salât, hac, zekât vesâire ki memurât-ı şer'iyenin farz olduğuna ve keyfiyet-i imâline ve ahirete müteallik bir takım şeylerin hak olduğuna delâlet eden âyetler hadisler gibi.

Delîllerin en kuvvetlisi hangisidir?

Akil ile bilmek mümkün olan yerlerde ikisi de bulunursa ayrı ayrı bulunduğu halinde daha iyidir.

Ne gibi?

Mesela Rasûlullah sallallâhu teâlâ aleyhi ve sellem efendimizin hak peygamber olduğu aklen ma'lûm olduktan sonra bir takım nakillerde yani âyet-i kerimelerde malûm olduğu gibi.

Şer'î şerîf nazarında muteber olan edille-i nakliyye kaç kısımdır?

Dört kısımdır: Kitâb, sünnet, icmâ-i ümmet ve kıyâs-ı fukahâ.

Bunların nâm-ı meşhûru nedir?

Edille-i erbaa-ı şer'iyeye, edille-i erbaa, edille-i şer'iyedir.

Kitâbtan murâd nedir?

Kur'ân-ı azimüşşândır.

Sünnetten murâd nedir?

Aleyhisselâtü vesselâm efendimizin akvâl, ef'âl ve takrirât-ı şerîfeleridir ki sünnet-i kavliyye, sünnet-i fiiliyye ve sünnet-i takririyeye nâmları ile üçe ayrılır.

Sünnet-i kavliyyenin nâm-ı diğeri nedir?

Hadîs-i şerîftir.

[16]

Sünnet-i takrirî ne demektir?

Aleyhissalâtü vesselâm efendimizin huzûru saâdetlerinde bir şey vâki' olur da onu red ve inkâr buyurmazsa o şeye sünnet-i takrirî nâmı verilir.

İcmâ-ı ümmet ne demektir?

Bir asırda bulunan müçtehidîn-i izâmın bir hükm-i şer'î üzerine icmâ ve ittifâkları demektir.

Müçtehidîn ne demektir?

Edille-i şer'iyyeden ahkâm-ı şer'iyyeyi isbât ve istihrâc eden ulemâ-yı ümmet demektir.

İcmâya misâl nedir?

Mesela, ashâb-ı kirâmın enbiyâ-yı izâmdan başka sâir insanlardan indellah fevkinde bulunması gibi.

Kıyâs-ı fukahâ ne demektir?

Asılda bulunan bir illetin fer'inde de bulunması sebebiyle aslın hükmünü fer'e de izhâr etmektir.

Ne gibi?

Mesela, hamr kıyâs ile nebîz-i temrin harâm olması gibi.

- Burada asıl nedir?

Hamr (içki)dir.

Asılda bulunan illet nedir?

Sekr (sarhoşluk) vermesidir.

Aslın hükmü nedir?

Harâm olmasıdır.

Burada fer' nedir?

Nebîz-i temrdir.

[17]

İllet nedir?

Sekir vermesidir.

Hükmü nedir?

Aslın hükmü olan hürmetdir ki harâm olmaktır.

Mesâil-i itikâdiyye edille-i erbaanın hangisiyle sâbittir?

Üçü ile sabittir: Kitâb, sünnet ve icmâ-ı ümmetdir.

Mesâil-i ameliyye hangisiyle sâbittir?

Edille-i erbaadan dördüyle sâbit olur.

İsbât-ı Vacib

Cenâb-ı Allah celle celâlüh hazretlerini delîl-i akfî ile bilmek ne sûretle olur?

Eserden müessire istidlâl etmek suretiyle olur.

İzâh ediniz?

Nasıl ki bir insan yolda bir iz görür de sâhibinin geçtiğini ve izin şekil ve hey'etinden insan veya başka bir hayvân izi olduğunu anlarsa bu acâib kâinata ve intizâm-ı bedii masnûâta bir dakika nazâr eden kimsede bu âlemin bir sâanii, bir yaradanı olduğunu ve bu intizâm-ı bedii üzerine yaratmanın usûlünü bilip yaratmaya kâdir olduğunu ve her bir masnûâtını birer hale tayin ve tahsîs için irâde ettiğini böyle kemâl-i kudrete olan bir zatın şerîki ve nazîri ve muavine ihtiyacı olamayacağı cihetle zâtında ve sıfâtında ve bütün ef'alinde vahid olduğunu ve mahlûkâtına ihsân buyurmuş olduğu sem basar kelâm gibi sıfâtların en mü-kemmeli kendisinde mevcût olduğu ve bu sıfâtlarla mevsuf bulunan zatın “hay” olduğunu velhasıl şân-ı alisine lâyıık ve münâ-sip olan bil cümle sıfâtlarla dahi muttasıf olup noksân sıfâtlardan münezzehe olduğunu kat'î surette anlar.

[18]

Diğer sûretle izâh ediniz?

Bakıyoruz bütün mevcudât gâyet müsanna' ve ma'kûl bir surette "ihtirâ'" edilmiş yani yaratılmış ve yekdiğerinden hayret verecek derecede farklı bulunmuştur. Biz kat'i surette anlıyoruz ki; bu kendinden olamaz. Mutlaka bir yaratan vardır. İşte bu kısım delîle "delîl-i ihtirâ'" namı verilmiştir.

Bir daha bakıyoruz mevcudât içerisinde insanın yaratılışına gâyet itinâ edilmiş sâir mevcudât ise insânın menâfiine hâdim olmak üzere yaratılmıştır. Bu surette anlıyoruz ki bu tertibât-ı acîbe bir eser-i tesâdüf olamaz. Mutlaka bir terbiye eden vardır. Bu kısım delîle "delîl-i inâye" nâmı verilmiştir.

İsbât-ı vâcib hususunda Kur'ân-ı Kerim'in mesleği budur. Yani delâlet-i ihtirâ' ve delâlet-i inâye ile irşâd buyuruluyor.

Delâlet-i ihtirâi hâvî olan âyet-i kerîmeler ne gibi?³¹

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ

*"İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir."*³²

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

31 Not: Bu bölümdeki âyetlerin meâlleri verilmemiştir. Muhtevayı daha iyi kavramak için âyet meâlleri Hayrettin Karaman vd. tarafından hazırlanan "Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali" (Ankara: Türkiye Diyanet vakfı Yayınları, 2015)" adlı eserden alınmıştır. Ayrıca müellif tarafından âyet başlarına konulan "esteîzu billahi teâla" lafzını latinize ettiğimiz metne dâhil etmedik.

32 Et-Târık 86/5-7.

“(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına bir bakmazlar mı?”³³

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

“Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölü-
münün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden)
böyle çıkarılacaksınız.”³⁴

Delâlet-i inayeti havi olan âyeti kerimeler ne gibi

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ
عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

“Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları,
(çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine
güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğun-
dan cidden üstün kıldık.”³⁵

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مَهَادًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا
وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا وَجَعَلْنَا سِرَاجًا
وَهَاجًا وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً نَّجَاجًا لِّنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا وَجَبَاتٍ أَلْفَافًا

“Biz yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı?
Sizi çiftler çiftler yarattık. Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi bir
örtü yaptık. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık. Üstü-
nüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik. (Orada) alev alev yanan
bir kandil yarattık. Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) sarmaş dolaş
olmuş bağlar bahçeler yetiştirmek için üstüste yığılıp sıkışan bu-

33 El-Gâşiye 88/17.

34 er-Rûm 30/19.

35 el-İsrâ 17/70.

lutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.”³⁶

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

“Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.”³⁷

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ

“İnsan, yediğine bir baksın!”³⁸

Her iki delaili havi olan âyeti kerimeler ne gibi?

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فَرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah’ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah’a şirk koşmayın.”³⁹

[19]

Cenâb-ı Allah celle celâluhu hazretlerinin kıdem, bekâ sıfâtlarının delîli nedir?

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir.”⁴⁰

36 en-Nebe’ 78/6-16.

37 el-Furkân 25/1.

38 el-Abese 80/24.

39 el-Bakara 2/21-22.

40 el-Hadîd 57/3.

Vahdâniyet delili nedir?

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

“De ki: O, Allah birdir.”⁴¹

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş’in Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.”⁴²

Muhâlefetün li’l-havâdis delili nedir?

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.”⁴³

Kıyâm bi nefsihi delili nedir?

فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Allah bütün âlemlerden müstağnîdir.”⁴⁴

Hayât sıfâtının delili nedir?

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

“Allah, O’ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir, kayyûmdur.”⁴⁵

41 el-İhlâs 112/1.

42 el-Enbiyâ 21/22

43 eş-Şûrâ 42/11.

44 el-Âl-i İmrân 3/97.

45 el-Bakara 2/255.

İlim sıfâtının delîli nedir?

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

“Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”⁴⁶

Semi, basar sıfâtlarının delîli nedir?

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“O, gerçekten işitendir, görendir.”⁴⁷

İrâde sıfâtının delîli nedir?

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ

“Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.”⁴⁸

Kudret sıfâtının delîli nedir?

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Ve O’nun her şeye gücü yeter.”⁴⁹

Kelâm sıfâtının delîli nedir?

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

“Ve Allah Mûsâ ile gerçekten konuştu.”⁵⁰

46 el-Mülk 67/14.

47 el-İsrâ 17/1.

48 el-Bakara 2/185.

49 el-Mülk 67/1.

50 en-Nisâ 4/164.

[20]

Tekvîn sıfâtının delîli nedir?

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

“Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı “Ol” demekten ibarettir. Hemen olur. ”⁵¹

Tahlîk sıfâtının delîli nedir?

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

“O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı.”⁵²

Terzîk sıfâtının delîli nedir?

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

“Ve ona beklemediği yerden rızık verir.”⁵³

İhyâ ve imât sıfâtlarının delîli nedir?

يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir.”⁵⁴

Meleklerin, kitâbların, peygamberlerin vücûduna delîl nedir?

كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ

“Her biri Allah’a, meleklerine, kitâblarına, peygamberlerine imân ettiler.”⁵⁵

51 el-Yâsîn 36/82.

52 el-Alak 96/2.

53 et-Talâk 65/3.

54 el-Hadîd 57/2.

55 el-Bakara 2/285.

Melâikenin vâsıtâ-ı teblîğ olduklarının delîli nedir?

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ

“Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah’a hamdolsun.”⁵⁶

Sâdık ve emîn ve âbid olduklarının delîli nedir? Emri ilâhî ile âmil olup isyân etmediklerinin delîli nedir?

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“Onun başında, acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.”⁵⁷

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ

“Bilakis (melekler), lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır.”⁵⁸

Hafazâ-ı melâikenin vücûduna delîl nedir?

بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ

“Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz (hafaza melekleri de) yazmaktadırlar.”⁵⁹

كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

“Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir.”⁶⁰

56 el-Fâtır 35/1.

57 et-Tahrîm 66/6.

58 el-Enbiyâ 21/26.

59 ez-Zuhruf 43/80.

60 el-İnfitâr 82/10-11.

Aleyhisselâtü vesselâm efendimizin hâtemül enbiyâ olduğunun delîli nedir?

وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ

*“Fakat o, Allah’ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”*⁶¹

Kâffe-i ins ve cinne meb’ûs olduğunun delîli nedir?

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

*“Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”*⁶²

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ

*“Hani cinlerden bir gurubu, Kur’ân’ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik.”*⁶³

فُلٌ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ

*“(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur’ân’ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur.”*⁶⁴

[21]

Âlem-i dünyânın bir gün olup nihâyet bulacağına delîl nedir?

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى

*“Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, şüphesiz yerli yerince ve belli bir süre için yarattık.”*⁶⁵

61 el-Ahzâb 33/40.

62 es-Sebe’ 34/28.

63 el-Ahkâf 46/29.

64 el-Cin 72/1.

65 el-Ahkâf 46/3.

Bütûn zî ruhların öleceğine delil nedir?

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

“Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.”⁶⁶

Kabirde Münker ve Nekîr nâm meleklerin suâl soracağı-na delil nedir?

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا قُبِرَ الْمَيِّتُ أَوْ قَالَ أَحَدُكُمْ أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَزْرَقَانِ يُقَالُ لِأَحَدِهِمَا الْمُنْكَرُ وَالْآخَرُ النَّكِيرُ ، فَيَقُولَانِ : مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ ؟ فَيَقُولُ مَا كَانَ يَقُولُ : هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . فَيَقُولَانِ : قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا ، ثُمَّ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي سَبْعِينَ ، ثُمَّ يُنَوِّرُ لَهُ فِيهِ ، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ : نَمْ ، فَيَقُولُ : أَرْجِعْ إِلَى أَهْلِي فَأَخْبِرْهُمْ ، فَيَقُولَانِ : نَمْ كَنُومَةَ الْعُرُوسِ الَّذِي لَا يوقِظُهُ إِلَّا أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ . وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا قَالَ : سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ فَقُلْتُ مِثْلَهُ لَا أَدْرِي . فَيَقُولَانِ : قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ ، فَيُقَالُ لِلْأَرْضِ : الْيَتِيمِي عَلَيْهِ ، فَتَلْتَمِ عَلَيْهِ ، فَتُخْتَلِفُ فِيهَا أَضْلَاعُهُ ، فَلَا يَزَالُ فِيهَا مُعَذَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللَّهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ

[Ebû Hureyre (r.a.)’den Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Ölü veya sizden biriniz mezara konulduğu zaman, ona siyah ve mavi iki melek gelir. Birine Münker, diğerine ise Nekir denir. İki melek ona:

-Bu adam (Muhammed (s.a.s.) hakkında ne dersin? diye sorarlar. Bunun üzerine o, (dünyada) söylediğini söyler ve şöyle der:

-O, Allah’ın kulu ve elçisidir. Allah’tan başka hakıyla ibâdete lâyık hiçbir ilâhın olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve

66 el-Ankebût 29/57.

elçisi olduğuna şâhitlik ederim, der. Bunun üzerine iki melek:

-Senin (ölmeden önce) böyle söylediğini (Allah'ın birliğini ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu ikrâr ettiğini) zaten biliyorduk, derler.

Sonra onun kabri, eni ve boyu yetmiş arşın genişletilir, sonra kabri ona aydınlatılır ve kendisine: Uyu, denilir.

O (gördüğü büyük sevinçten dolayı):

-Dönüp âileme haber vereyim mi? (yani sevinmeleri için hâlimin güzel olduğunu ve benim için üzüntü ve keder olmadığını onlara haber vereyim mi?) der.

Bunun üzerine iki melek ona:

-Âilesinden en çok seven kişiden başka kimsenin uyandırmadığı gelin-güvey gibi uyu, derler. (Onun kabrindeki hayatı yeni bir gelinin hayatı gibi olur. Rahat uykusundan kendisini sadece âile fertleri uyandırır. Yatağından kalkınca da uykusuna doyamamış gibi mahmur olur.) O, Allah onu yatağından mahşere kaldıracaya kadar (bu şekilde uyur).

Şâyet münafık ise:

-İnsanların, "Muhammed Allah'ın elçisidir" dediklerini işittim ve ben de onlar gibi söyledim. Ama gerçekten onun peygamber olup olmadığını bilmiyorum? der.

Bunun üzerine iki melek:

-Senin (ölmeden önce) böyle söylediğini (Allah'ın birliğini ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu ikrâr etmediğini) zaten biliyorduk, derler.

(Sonra toprağa):

- Onu sıkıştır, denilir. Bunun üzerine toprak onu öyle bir sıkıştırır ki, kaburga kemikleri birbirine geçer. Allah, kıyamette onu yattığı yerden diriltinceye kadar ona böyle azap edilir.”⁶⁷

Azâb-ı kabrin vâki' olduğunun delili nedir?

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

“Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de: Firavun ailesini azabın en çetinine sokun (denilecek)!”⁶⁸

أكثر عذاب القبر من البول

Rasulullah (s.a.s.): “Kabir azabının çoğu bevl sebebiyledir.” buyurmuştur.⁶⁹

Bütün mevtânın kabirlerinde dirilip kalkacağıının delili nedir?

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ

“Nihâyet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.”⁷⁰

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ

“Sonra da şüphesiz, sizler kıyâmet gününde tekrar diriltileceksiniz.”⁷¹

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

67 Tirmizî, Cenâiz 70.

68 el-Mü'min 40/46.

69 İbn Mâce, Tahâret, 26.

70 el-Yâsin 36/51.

71 el-Mü'minûn 23/16.

“De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gâyet iyi bilir.”⁷²

Hep bir araya toplanacağının delili nedir?

لَيَجْمَعُنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

“Sizi, varlığında şüphe olmayan kıyâmet gününde elbette toplayacaktır.”⁷³

[22]

Defter-i a'mâlî yedlerine verilecek muhâsebe olunacağı- nın delili nedir?

وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا

“Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyâmet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitâb çıkarırız.”⁷⁴

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا

“Kimin kitâbı sağından verilirse, Kolay bir hesapla hesaba çekilecek”⁷⁵

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وِرَاءَ ظَهْرِهِ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا

“Kimin de kitâbı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek.”⁷⁶

72 el-Yâsîn 36/79.

73 el-En'âm 6/12.

74 el-İsrâ 17/13.

75 el-İnşikâk 84/7-8.

76 el-İnşikâk 84/10.

A'mâlin vezn olunacağıının delîli nedir?

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ

“O gün tartı hakktır.”⁷⁷

Sirâtın hak olduğunun delîli nedir?

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا

“İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur.”⁷⁸

Havzın hak olduğunun delîli nedir?

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ ، مَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ ، وَكِيْزَانُهُ كَنْجُومِ السَّمَاءِ ، مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا ،

Rasulullah sallallahu Teâla aleyhi ve sellem : “Benim havuzum bir aylık yoldur. Onun suyu sütten daha beyazdır. Onun kokusu, miskten daha güzeldir. Bardakları semanın yıldızları gibidir. Ondan içen kimse bir daha ebediyen susamaz.”⁷⁹

Cennetin hak olup elyevm mevcût olduğunun delîli nedir?

أَوْسَارِعُوا إِلَيَّ مَغْفِرَةً مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

“Rabbinizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!”⁸⁰

77 el-A'râf 7/8.

78 el-Meryem 19/71.

79 Buhârî, Rekâik, 52; Müslim, Fedâil 9; Tirmizî, Kıyâme, 15; İbn Mâce, Zühd 36.

80 el-Âl-i İmrân 3/133

Cehennemın hak olup elyevm mevcût olduğunun delili nedir?

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

“Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kâfirler için hazırlanmıştır.”⁸¹

Ehl-i cennet cennete, ehl-i cehennem cehenneme ayrılacağına delili nedir?

فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

“(İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılğın alevli cehennemdedir.”⁸²

Her şey Cenâb-ı Hakk’ın halk ve takdiriyle olup kendisinden başka hâlık olmadığının delili nedir?

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

“Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.”⁸³

اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ

“İşte Rabbiniz Allah O’dur. O’ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O’na kulluk edin.”⁸⁴

هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ

“O’ndan başka tanrı yoktur.”⁸⁵

81 el-Bakara 2/24

82 eş-Şura 42/7

83 el-Kamer 54/49

84 el-En’âm 6/102

85 el-Fâtır 35/3.

Ef'al-i ibâdın dahi mahlûk-ı ilâhî olduğunun delîli nedir?

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ⁸⁶

“Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı.”⁸⁶

[23]

Kulların yalnız kesb ve ihtiyârları sebebiyle müteakib ve muâkib olduklarının delîli nedir?

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ

“Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir.”⁸⁷

12 Şubât 1328/18 Rebîulevvel 1331, Çarşamba [25 Şubat 1913].

Muallim Kudsî Efendizade Ali Efendi.

86 es-Saffât 37/96.

87 el-Bakara 2/186.

BÖLÜM III

B. İLM-İ AHLÂK DERSLERİ

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Elhamdülillahi Rabbi'l-‘âlemin .

Ve’s-selâtu ve’s-selâmü ‘alâ rasûlinâ ve nebiyyinâ Muham-
medin ve âlihî ve sahbihî ecmaîn. Ve ba’d.

[1]

İlm-i Ahlâk

İlm-i Ahlâk: Ahlâk-ı beşerin tehzîb ve islâhı ve muhafazâ-i salâhı usûlünü öğreten bir fendir.

Bu fenn-i celîl saâdet-i dâreynin bir miftâhı demek olup ken-
disini öğrenen ve usûl ve kavâidine riâyet eyleyenleri bahtiyâr
eder. Ahlâk , “Hulk”un cem’idir.

Hulk: Ef’âl-i ihtiyâriyyenin nefsi insâniyyeden suhûletle su-
dûruna bâdi olan bir kuvvet-i râsıhadır.

Kuvvet: Bir şeyin te’sir ve teessürüne medâr olan bir keyfi-
yettir.

Meselâ: İnsan mûcib-i keder bir şey işitir, kederlenir ve zararlı

bir şey görür, def ve reddine kıyâm eder. İşte bu gibi ef'âle me-dâr ve sebep olan keyfiyet kuvvettir.

Kuvvetin râsih olması, sâbit olmasıdır. Yani nefsin ekser evkâtında mevcûd olmasıdır. Böyle olmazsa nâdiren mevcûd olursa ona “hâl” tabir olunur. “Hulk” denir. Meselâ öfkecilik dediğimiz keyfiyet nefisde çok zaman bulunur ise “hulk” dur. Ara sıra vâki’ olursa “hâl”dir.

Ahlâk iki kısımdır. “Ahlâk-ı hasene” ve “ahlâk-ı sey्यie”.

Ahlâkın Esasını Teşkil Eden Kuvvet Dörttür.

1. Kuvvet-i ilim,
2. Kuvvet-i gazab,
3. Kuvvet-i şehvet,
4. Kuvvet-i adl.

Kuvvet-i adden başka öbür kuvvetlerin üç derecesi vardır ki ifrâd, tefrîd ve i'tidâl hâlleridir. İfrâd bir kuvvetin taşkın hâli, tefrîd düşkün hâli, i'tidâl mutavassıt hâlidir.

Bütün “rezâil-i ahlâk” bu kuvvetlerin ifrâd ve tefrîtinden; mehâsin ve “fezâil-i ahlâk” da i'tidâl hâllerinden ibaret olup bunlardan birtakım ahlâk teşe'ub eder.

[2]

TEORİK AHLÂK

Kuvvet-i İlim

Bilmediği şeyi doğrudan doğruya veya düşünce düşünce bil-meye medâr olan bir kuvvettir.

Kuvvet-i ilmin ifrâdı cerbeze; tefrîdi cehl ve gabâvet ve i'tidâli hikmettir.

Cerbeze: Kuvvet-i ilmin hud'a-kârlığa ve akl ve şer'a muğayyir ef'âlin sudûruna bâdi olması hâlidir.

Cehl ve Gabâvet: Kuvvet-i ilmin malûm olmayan şeyleri düşünme düşünme bulmağa, bilmeye, alıştırabilmeyip körsek bırakılması halidir.

Hikmet: Kuvvet-i ilmin hak ile bâtil beynini fark ve hakkı kabûle şâik olduğu hâlidir.

Kuvvet-i Gazab

Sevmediği ve kendiliğinden mütezzî olacağı şeylerin def'i için nefsin hareketini sebep olan bir kuvvettir.

Kuvvet-i gazab'ın ifrâdı "tehevvür", tefrîdi "cübn", i'tidâli ise "şecâat" tir.

Tehevvür: Kuvvet-i gazabın akl ve şer'a muğâyir bir surette kükrek ve köpürğün halidir.

Cübn: Kuvvet-i gazabın akl ve şer'a muğayir bir surette sönük bulunması hâlidir.

Şecâat: Kuvvet-i gazabın akl ve şer'in emr-u işâretine tâbi ve mûti' olduğu hâlidir.

Kuvvet-i Şehvet

Her istediğini almak ve elde etmek üzere nefsin hareket etmesine medâr olan bir kuvvettir.

Fucûr (çapkınlık), Hırs: Kuvvet-i şehvetin akl ve şer'a muğâyir bir sûrette her istediğine meyletmesi hâlidir.

Hamûd (hımbıllık): Kuvvet-i şehvetin akl ve şer'in îcâbâtından olan müştehbâta meyletmemesi hâlidir.

İffet (namuskârlık): Kuvvet-i şehvetin akıl ve şer'in muktezâsına muvâfık sûrette hareket etmesi hâlidir.

[3]

Kuvvet-i Adl

Bu üç kuvvetin bir kumandanı mesâbesinde olup bu kuvvetleri ifrâd ve tefrîdden men ile i'tidâl üzere bulundurabilmek kuvvetidir.

Kuvvet-i adlin ifrâd ve terfidi olmayıp bir zıdd-ı mukâbili vardır ki o da 'zulüm'den ibarettir.

İ'tidâl

Bu kuvvetlerin i'tidâli hikmet, şecâat, iffet olup

1. Hikmetten; safvet-i zihn, safvet-i zekâ, isâbet-i rey, hüsn-ü tedbîr, hıfz, istihsâr gibi;

2. Şecâatten; kerem, hilm, kazm-ı gayz, tevâzu' ve vakâr, tevaddüd gibi;

3. İffetten; sehâ, hayâ, kanâat, sabr, musâmaha, vera' gibi güzel huylar tevellüd eder.

Hikmet

Safvet-i zihn; Matlûb olanı olmayandan güzelce, kolaylıkla, ayırt edebilmeklik melekesidir.

Sur'at-i zekâ: Matlûb olan şeyi zihnin derhâl sürmesi melekesidir.

İsâbet-i rey: Üstünden ölçme dediğimiz zan ve tahminin hakikatine muvâfık çıkma melekesidir.

Hüsn-ü tedbîr: Her işi yerli yerince lâıyıkı vechile görmek

Hıfz: Çabuk ezberlemek

Istihsâr: Ezberinde olan şeyleri icâbında def'aten hatırlayıvermek melekesidir.

Şecâat

Kerem: Lisânımızda insanlık göstermeklik ta'bir ettiğimiz bir melekedir.

Hilm: Kızmak icâb eden yerlerde acele etmeyip yavaş yavaş kızmak melekesidir.

Sebât-metânet: Bir kararı iyice düşündükten sonra vermek ve kararda haklı olduğunu bildiği müddetçe isrâr göstermek melekesidir. Ne arzu-yı nefsânî, ne nev'i şahsı, ne gazâb, ne tehdît hiç biri sebâtkâr ve metîn adamı kararından çevirmez.

Kazm-ğayz: Ufak tefek hatâlara karşı öfkesini izhâr etmeyip hazm etmek, afv ile muâmele eylemek melekesidir.

Tevâzu': Mâdûnuna küçük ve beyne'l-akrân kendine büyük muâmelesi yapmaktır.

[4]

Vakâr: Mevki' ve haysiyetin icâbâtını hakkıyla muhâfaza eylemekten ibârettir. Tevâzu' celb-i muhabbetin; vakârda celb-i ihtirâmın en güzel tarîkleridir.

Teveddüt: Hulkun muhabbet-i hâlisânesini celb etmek melekesidir. Umûmun menâfi'ına ait meşrû' hizmetleriyle isti'mâl etmek ve insanlara rıfk ve nezâketle muâmele eylemek bu güzel hulukun âsâıdır.

İffet

Sehâ: Hem cinsine meşrû' bir sûrette muâvenet-i mâliyede bulunmak melekesidir.

Sehâvetin bazı şartları vardır. Şartlarına riâyet edilmeyerek sarf edilen mâl sâhibinin olduğuna delâlet etmez.

- a. Bezi ve ihsân edilecek şeyin mutlaka müstehakkına verilmesi,
- b. Bir maksad ve menfaata müstenid bulunmaması,
- c. Gösteriş için olmaması,
- d. Hadd-i ma'rûfunu geçmemesi yani isrâftan ve sefâhet de-recesine varmaması meşrûttur.

Kanâat

Sa'y ve gayrete helâl getirmemekle beraber "tahsini kısmına" matbahından ta'yin edilen rızkı kâfi görmek, hırstan ve şöhret kazanmak arzusundaki kalbi temiz tutmak melekesidir.

Erbâb-ı kanâat dünyâyâ hiç ölmeyecek gibi çalışır ve yarın ölecekmiş gibi âhirete hâzır bulunur. Çünkü dünyâ âhiretin bir ekin tarlasıdır. Âhîret ise uzun bir yoldur. Çok azık ister. Şu hâlde dünyâyâ o nisbette çalışmak icâb eder. Dünyâ hadd-i zatında sevilecek bir kıymete hâiz değildir. Çünkü yârın ister istemez terk edeceğiz. O halde dünyâyı gerekli düşünmek, kök atmak akıl kârı değildir. Yalnız âhirete vesîle olduğu noktadan sevilmelidir. Bu da dünyânın dünyâ olduğu noktadan sevilcek bir yeri olmadığını, âhirete vesîle olmaktan başka bir değeri bulunmadığını takdir etmekten ileri gelir.

Hayâ

Utanmak dediğimiz bir güzel huydur ki insan o sâyede nâ-münâsib şeyleri işlemekten çekinir ve bir gafletle işlemiş ise her hâtırına geldiğinde nâdim ve müteessir olur.

Edeb

Hayânın ve sâir güzel huyların icâb ettiği şeylere a'zânın alışkın bulunmasıdır. Edeb, hayâ insanın en güzel, en doğru bir mi'yârdır. Edeb ve hayâ sâhibi her yerde herkes nazarında makbûl ve memdûhtur.

Edebin insâna giydirdiği libâs ve vakârı, hayânın insâna verdiği kadr-i i'tibârı ne mâl verir ne de ilim ve hüner. Çünkü zenginlik, ilim, hüner başka; hüsn-i huluk, edeb, hayâ yine başkadır.

Terbiyeli bir câhil kâbil-i ülfettir, lâkin terbiyesiz bir âlim veya zengin ile kimse ülfet edemez.

İnsan her şeyden ziyade Cenâb-ı Hak'tan lâyıkiyla hayâ etmek bir hadîs-i şerîften anlaşıldığı vechile “insân nefsinin ve bütün azasını Cenâb-ı Rabbi'l-alemînin râzı olmadığı şeylerden hıfz eylemek ve öleceğini ve çürüyüp toprak haline geleceğini hatırlayıp durmaktır. Ahiretse onları dünya zînetlerine tercîh eylemekten” ibârettir.

Sabır

Bir musîbet vukûunda nefsin cez', fez' ve ızdırâbına meydân vermemek ve arzu-yı nefsânîyeye kolayca galebe etme melekesidir.

Musâmaha

Sebât ve metânete hâlel getirmemekle beraber bir işi oluruna ve erbâbına bağlama melekesidir ki insân bu hulk sayesinde

pek çok emeline nâil olur.

Vera'

Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını mûcib olmayan şeylere tenezzül ve iltifât etmemek melekesidir.

[6]

Ahlâk-ı Zemîme (Kötü Ahlâk)

Usûl-i ahlâk-ı zemîmeden bulunan

- Tehevürden tekebbür, ucb, titizlik gibi;
- Cübnden zillet, ceze' ve kabul edilmesi lâzım gelen bir Hakk'a karşı lâkaydâne ve miskinâne bir vaziyet almak gibi;
- Fucûr, hırstdan; riyâ hased ve yaltaklanmak dediğimiz hulk ve keşegülmek, yaygara yapmak dediğimiz "şamata" gibi;
- Humûddan singillik, saygısızlık ve tabîatta bir tokluk gibi sevimsiz huylar zuhûra gelir.

Tekebbür

Kendini elden büyük görmektir.

Ucb

Kendini beğenmek.

Zillet

Hor, hakîr ve yavaşlık.

Ceze'

Sabırsızlıkta hüznün ve ızdırâbını meydana atmak, hâlinden şikâyet eyleyip durmak.

Riyâ

Gösteriş için muâmele eylemektir.

Hased

Bir ni'metin elinden zevâl ile beraber kendinde bulunmamasını arzu eylemektir. Bu öyle bir fenâ huydur ki sâhibini dâima huzur ve halk nazarında menfûr eyler. Bir hadîs-i şerîfte:

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

“Ateşin odunu yakıp mahvettiği gibi sâhibini mahv eyler” buyrulmuştur.⁸⁸

Bir de **gıpta** vardır ki bir ni'metin elden zevâlini arzu etmeyip o ni'metin mislini veya daha ziyâdesini nefsi için dahi arzû eylemekten ibârettir. Hased ne kadar fenâ ve mühlik ise gıpta da o nisbette makbûl ve müsebbib-i saâdettir.

AMELİ (PRATİK) AHLÂK

Ahlâkın tehzîb ve islâhı ve muhâfazayı salâhı vazâif-i insâniyye ve İslâmiyyeyi hüsn-ü ifâya çalışmak ve insâniyete yakışmayan şeylere iltifât etmemekle mümkün olup insânın ifâsıyla mükellef olduğu vezâif başlıca üç kısımdır.

Nefse Karşı Vazifeler

Biri nefse karşı olan vazîfedir ki:

1. Muhâfaza-yı hayât için hıfz-u sıhhât ve kavâide riâyet eylemek ve

88 Ebû Dâvûd, Edeb, 44; İbn Mâce, Zühd, 22

2. Nezâket ve tahâret cihetlerine dikkat etmek ve
3. Elbisesine hüsn-ü intizâm vermek ve
4. Alâmet-i farikay-ı İslamiyye olan sarığını sarınmak ve
5. Rûhun gıdâsı ve saâdetlerin sermâyesi olan ilim ve hüner ve adâb tahsîl eylemek ve

[7]

6. A'zâ ve cevârih-i bedeniyle (mâ hulika leh)lerine göre terbiye ve ta'lim eylemek ve

7. Bir fenâliğa vâsita olmaktan onları muhâfaza etmek insânın nefsine karşı olan vezâif-i Islâmiyesindedir.

A'zây-ı cevârih dediğimiz şeyler ise “göz, kulak, lisân, batn, el, ayak ve mevâzi'ı tenâsüliye” olup bunların herhangi biri bir fenâliğa vâsita olursa mes'ûliyet-i ma'neviyesi tamamıyla nefse râcidir.

Şu hâlde,

1. Gözümüzü muharremâta bakmaktan;
2. Kulâğımızı nemîmeye, gıybetle âid ahlâka münâfi sözleri işitmekten;
3. Lisânımızı kizb ve durûğ ve müftereyât-ı zemîme, nemîme, gıybet gibi mâder-i seyyiât olan hâlâtтан, yalân yere yemin etmekten, şahitlikten, sebb ve la'netten, elfâz-ı tahkîriyeden;
4. Mi'demizi harâm ve mekrûh olan şeylerden ve fazla gıdâlar ile doldurmaktan ve bilâ lüzûm onu boş bırakmaktan;
5. Ellerimizi seyyiey-i darbtan, harâm ve mekrûh olan mala uzatmaktan ve ahkâm-ı şer'iyeye ve adâb-ı insâniyeye muğâybir

şeyleri yazmaktan;

6. Ayaklarımızı töhmet mevki'lerine azîmetten

7. Mevâzi'ı tenasülüyeyi nâ meşrû' yerlerde istimâl etmekten men' etmeye çalışmalı ve alışmalıdır.

Allah'a Karşı Vazifeler

Üç kısım vazifeden biri de insanın Cenâb-ı Allah'a karşı olan vazifesidir. Bu da iki kısma ayrılır:

Biri ma'rifetullah diğeri ibâdât ve tââtır.

a. Ma'rifetullah

İlim-i akâidde ma'lûm olduğu vechile akâid-i İslamiyye-yi öğrenip imân etmektir.

b. İbâdât ve Tâât

1. A'mâle müteallik olan teklifât-ı ilâhiyyeyi güzelce öğrenip lâyı-ı vechile ifâ eylemek,

2. Riyâ, süm'a, garaz, şâibesinden kalbi temiz tutarak herhâl ü kârında ihlâs üzere bulunmak ve

3. İşlemiş olduğu günâhlara nedâmet ederek rahmet ve mağ-firet-i rabbâniyyeyi ricâ ve niyâz eylemek hususiyle ıslâh-ı kalbin yegâne çaresi olan ve teklifât-ı ilâhiyenin en mühimlerinden bulunan zikrullahı her vakit ifâ eylemek,

4. Cenâb-ı Kâdir-i Kayyûm'un kudret ve azâmetini ve sâir sıfât-ı celâliye ve cemâliyesini mütâlaa ile bütün enfâs-ı hayâtı terbiye eylemek insânın Cenâb-ı Hakk'a karşı olan vezâifindedir.

[8]

İctimai Vazifeler

Bu üç vazife içinden biri de insanın “benî nev’i”ne karşı olan vezâifidir ki bunun bir kısmını “vezâif-i beytiyye” teşkîl ediyor.

Vezâif-i beytiyye

Bir âile derûnunda ifâsı lâzım gelen vezâif demektir. Zevcinin âbâ ve ecdâd ile evlât ve ahfâdın, kardeşlerin, akrabâ ve taallukâtın hatta hizmetçiler ile efendilerin birbirlerine karşı ifâ etmeleri lâzım gelen vezâif bu cümleye dâhildir.

Zevcin vezâifi

1. Vüs’ü iktidârî dâiresinde zevcesini infâk ve iksâ eylemek ve
2. Nâmûs ve iffetinin muhâfazası esbâbına dikkat etmek ve
3. Dâima rıfk ile muâmele eylemek ve
4. Bilâ icâb şer’î darb ve tekdîr etmemek ve
5. Tezeyyün, tenezzüf emr-i mühimini bırakmamak zevcin vezaifindendir.

Zevcenin vezâifi

1. Zevcin meşrû olan bir emrine itaât etmek,
2. İstikbâl ve teşyi’ gibi merâsim-i ta’zîmi ifâ eylemek,
3. Tezeyyünü terk etmemek ve
4. Nâmûs-ı zevcî takbihkâr edecek her türlü ahvâlden çekinmek,

5. Zevcin izni olmadıkça haneden bir şey tasadduk etmemek ve
6. Nâfile oruç tutmamak.

Ebeveynin evlâdına karşı olan vezâifi

1. Evlâdın muhâfazay-ı hayât ve sıhhatine i'tinâ etmek,
2. Temiz sût emdirmek,
3. Helâl taâm yedirmek,
4. Helâl libâs giydirmek,
5. Adâb-ı İslamiyet dâiresinde terbiye vermek,

6. Diyânetinden, ahlâkından en ziyâde emîn olunan, kavlinde fi'ilinde, kılığında ahlâkı fazile-yi İslâmiyye âsârı tecellî etmiş bulunan gayyûr bir muallimin terbiyesine teslim ederek tahsîl-i ilm ve hüner ve tehzîb-i ahlâkına çalışmak ve

7. Muhâfaza-ı ahlâkını nazar-ı mutâla olarak, zamânı geldiğinde evermek ebeveyne düşen vezâifdendir.

Evlâdın iyisi ebevyne rahmet ve kötüsü ilelebed la'net okunmaya sebep olacağından terbiye husûsuna son derece ihtimâm etmek icâb eder. Evlâdını bu suretle terbiye etmeyen ebeveyn o ciğerpâresini mevt-i ebediyeye mahkûm etmiş, kabrini de kendi eliyle kazmış olur.

[9]

Yüzüne baktıkça kıyamadığı yavrucuğunu gazab-ı ilâhinin mahalli zuhûru olan nâr-ı cehenneme sevk etmek bu bâbda ki taksîrâtından dolayı kendisi de refâkâta mecbûr olmuş olur.

Evlâdını dâire-i İslâmiyette terbiye eden ebeveyn, âlem-i insâniyet ve İslâmiyet'e büyük bir fedâkârlık yapmış, bir müdâfi-i dîn yetiştirmiş olacağından saâdet-i ebediyesini te'mîn ve bütün ecdâdının rûhlarını şâd etmiş olacağı bedihîdir.

Evlâdın ebeveyne karşı olan vezâifi

Ber-vechi âtî on iki kısımdır.

1. Ebeveynin sözlerini -tekdîr sûretinde olsa bile- kemâl-i ciddiyetle telakkî ve asfâ etmek.

2. Ebeveynin bir mahalle derûnunda kıyam eylemek.

3. Ebeveyn kâim iken kâim bulunmak.

4. Yürürken onlara takdîm etmemek.

5. Yüksek ve sert bir ses ile hitâb etmemek.

6. Çağırıldıklarında kavli-leyyin ve tavr-ı acûl ile mukâbele ve icâbet eylemek.

7. Şer'i şerife muhâlif olmayan kâffe-i akvâl ve ef'âl ve ahvâlde marzîlerini gözetmek.

8. Onların hizmetini kendi hizmetine takdîm ve eylemek.

9. Onlara âcilen reddî minnet göstermemek.

10. Nazar-ı teessür ve şiddet ve gazabla bakmamak.

11. İzn-i istihsâl etmeksizin misâfirliğe gitmemek.

12. Ba'del-vefât onları her zaman rahmet ile yâd etmek. Ve onlara sebep-i rahmet olacak amellerde bulunmaktır.

Evlât için ebeveynin hukûkuna riâyet etmek gibi bir meziyet, bir şeref olamadığı gibi bilakis hukûk-u valideyne riâyet etmek bir zillet bir sefâhat daha olamaz.

[10]

Ecdâdın ahfâda, ahfâdın da ecdâda karşı olan vezâifi bu kısma dâhildir.

Büyük kardeşlerin, küçüklere riâyet ve muhabbet etmeleri ve dâima muâvenette bulunmaları, terbiye zamanlarında terbiyelerine son derece i'tinâ etmeleri büyüklere düşen ehem vezâiftendir.

Kezalik küçüklüklerde büyüklere karşı hürmet ve riâyet ve muhabbet etmek, emirlerine itâat ve inkıyâd eylemek, nasihatlerini cân kulağı ile dinlemek, inde'l-icâb reylerine mürâcaat etmek gibi bir takım vezâif ifâsıyla mükelleftirler.

Akrabalık Vezâifi

Akrabâ, cism-i vâhid münâbesinde bulunan âilenin a'zâsı demek olduğundan yek-diğerine karşı son derece merbût ve sâdık olmak icâb eder. Hüsn-i muhabbet ve şefkatle mütehasıs olmak, çabuk çabuk ziyâret etmek, hâlini hâtırını sorup tatyîb etmek, hediyeler vermek, ziyâfetler yapmak, muhtâc-ı muâvenet olanların eline yapışmak, muâvenetine koşmak akrabâlık vezâifindedir.

(Bundan sonraki bölüm ilk nüsha olan 7288'de mevcût değildir)

Efendilerin Hizmetçilere Karşı Vezâifi

1. Hizmetçilere birr-i muâmele etmemek,
2. İzzet-i nefislerini, kalplerini kırmamak
3. Muhilli nâmus söz söylememek
4. Huzûrunda husûsiyle esnâ-yı taâmda ayak üzerinde durdurmamak ve

5. Çıra tûttürmek ve bu gibi zâlimlere yakışan muâmelelerden hazer etmek,
6. Yediğinden yiyip, giydiğinden giydirmek ve
7. Haklarında dâima hayr üzere eylemek,
8. Kusûrlarını gördüğünde tenbîh ve nasihat etmek ve
9. Nihâyet ta'zîr-i münâsib ile iktifâ eylemek,
10. Daha olmadığı surette yol vermek efendilere düşen vezâif-i İslâmiyedir.

Bir de “vezâif-i ictimâiye” vardır ki dîn kardeşlere ve vatan-dâşlara karşı olan vezâif bu kısımdandır.

Dîn Kardeşliği Vezâifi

Diyânet-i İslâmiye, milliyet, cinsiyet duvarlarını tamamiyle yıkarak ve yerine bir esâsı tesis ve bir hissi hasin-i uhuvvet vaz' ederek bütün müslimîni o livây-ı uhuvvet altında cem' eylemiştir.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

“Müminler kardeştir”⁸⁹ âyet-i kerîmesine nazaran yeryüzünde bulunan Müslümânlar herhangi cinse ve millete mensûb olurlar ise olsunlar, herhangi tâbi'iyette bulunurlarsa bulunsunlar birbirlerinin kardeşleridirler.

89 el-Hucurât 49/10.

[11]

Hadîs-i şerîflerde:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ
تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحَمَى

“Müslümanlar heyet-i mecmûası i'tibârıyla bir metîn kaledir. Kale taşları nasıl birbirlerini tutuyor ve birbirlerine bağılı kenetli bulunuyorsa efrâd-ı İslâmiye dahi birbirine acılamakta yekdiğeri-ni muhâfaza etmekte bir ceset gibidir. A'zâdan birine ârız olan ağrının te'sirinden bütün ceset nasıl müteessirse bir Müslümân dûçâr olduğu felâketten bütün Müslümânlar dahi müteessir ve dilhûn olur.”⁹⁰ buyurulmuştur.

O halde,

1. Müslümânlar birbirinden haberdâr olmak,
2. Yekdiğerinin muâvetine koşmak,

3. Ve altında toplanmış olduğumuz İslam'ın cihânın her köşe-sinde serbestçe temevvüc edebilmesi için lâzım gelen her türlü te-dâbire cânsiperâne sarılmak din kardeşlere düşen vazîfelerdendir.

Bu vazîfenin farzîyetini de şu zamânda şiddet-i lüzûmunu takdîr etmeyen ve bu yolda cânını fedâ etmeyen bir müslimin hakîki Müslümânlar arasında hiçbir mevkiî yoktur.

Şu zamanlarda son dereceye kadar gevşemiş olan râbita-ı uhuvvetin sakındırılması ehem vezâif-i İslâmiyededir.

Onda dahi esbâb-ı meşrûası ber vech-i âtidir:

1. Efrâd-ı müsliminin fâsıkı sâlihi için, sâlihi de fâsıkı için duâ-ya borçludur.

90 Buhârî, “Edeb” 27; Müslim, “Birr” 66.

2. Her Müslim nefsi için sevmiş olduğu meşrû' bir şeyi diğer Müslümânlar için dahi sevmeli ve nefsi için kerîh gördüğü bir şeyi sâir Müslümânlar için dahi kerîh görmelidir. Çünkü bir hadîs-i şerîfte:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

(Sizden biriniz kendisi için sevdiğini kardeşi içinde sevmedikçe gerçek mü'min olamaz.)⁹¹ buyrulmuştur.

3. Her Müslim diğer Müslim kardeşine rast geldiği zaman selâm vermeye ve diğeri de redd-i selâma mecburdur.

Çünkü bir âyet-i kerîmede esteîzü billahi Teâlâ:

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا

(Bir selâm ile selâmlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selâmlayın; yahut aynı ile karşılık verin.)⁹² buyrulduğu gibi;

افشوا السلام بينكم تحابوا

(Aranızda selâmı yayınız ki birbirinizi seversiniz.)⁹³ hadîs-i şerîfiyle de vesile-i muhabbet olduğu beyân buyrulmuştur.

4. Her müslimin diğer müslime nasîhat etmesi lâzımdır. Çünkü bir hadîs-i şerîfte:

الَّذِينَ النَّصِيحَةُ

(Din samimiyettir/ihlastır)⁹⁴ buyrulmuştur.

Buradaki nasîhatten murâd muhtâc-ı hidâyet olanları tarîk-i

91 Buhârî, "İmân", 7; Müslim, "İmân", 71.

92 en-Nisâ 4/86.

93 Müslim, "İman", 93; İbn Mâce, "Edeb", 11

94 Müslim, "İmân" 95; Buhârî, "İmân"n 42; Ebû Dâvûd, "Edeb 59"; Tirmizî, "Birr" 17; Nesâî, "Bey'at" 31, 41

müstakîme irşâd etmek kavlen, fi'len onlara muâvenet ve setr-i uyûbuna dikkat ve himmet eylemek gibi şeylerdir.

[12]

5. Her Müslim diğer Müslimi velev ki zıdd-ı müttecis olsun kavlen ve fi'len incitmemekle mükelleftir. Çünkü bir hadîs-i şerîfte:

المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

(Müslümân elinden ve dilinden diğer Müslümânların emin olduğu kimsedir)⁹⁵ buyrulmuştur.

6. Her Müslim diğer Müslümânlara karşı güler yüzlü, tatlı dilli ve tevazu'kârâne bulunmak ve dünyâ umûru için üç günden ziyâde küsmemek icâb eder. Bir hadîs-i şerîfte:

لَا يَحِلُّ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَهْجُرَ أَحَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

(Bir Müslümân üç günden fazla Müslümân kardeşine küsüp terk etmesi helal olmaz)⁹⁶ buyrulmuştur.

7. Her Müslim, diğer Müslim kardeşleri arasında vaki' niza'ları def' u ref etmek ve küs olanları barıştırmakla mükelleftir. Kur'ân-ı Kerîm'de esteîzü billahi Teâlâ:

فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ

(Kardeşlerinizin arasını düzeltin)⁹⁷ buyrulduğu gibi.

لَيْسَ بِكَذَّابٍ مَنْ أَصْلَحَ بَيْنَ اثْنَيْنِ

(İki kişi arasını düzeltmek için yalan söyleyen yalancı değil-

95 Buhârî, "Îmân", 4; Müslim, "Îmân", 65.

96 Buhârî, "Edeb", 62; Müslim, "Birr", 26.

97 el-Hucurât 49/10.

dir.)⁹⁸ hadîs-i şerîfiyle de bu uğurda yalan söylemek bile câiz olduğu beyân buyrulmuştur.

8. Her Müslim diğer Müslim kardeşinin muâyıybını tetebbu' etmemek ve gıybet etmemek ve sevmeyeceği bir isim tesmiye etmemek ve izinsiz hanesine girmemek ve vâki' olan kusurlara karşı kin tutmayıp afv ile muâmele eylemek velev gıyâbında olsun menfaatine hizmet etmekle mükelleftir.

Çünkü âyet-i kerîmede esteizu billahi Teâlâ:

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا
فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

“Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.”⁹⁹

وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ

“(Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir.)”¹⁰⁰

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ

(Sen af yolunu tut, iyiliđi emret.)¹⁰¹

وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

98 Buhârî, “Sulh”, 2; Müslim, “Birr”, 101; Ebû Dâvud, “Edeb”, 58; Tirmizî, “Birr”, 26.

99 el-Hucurât, 49/12.

100 el-Hucurât 49/11.

101 el-A'râf 7/199.

(Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.)¹⁰²

9. Her Müslim diğer Müslim kardeşlerinde hastalarını ziyâret ve cenâzesini teşyi' ve âilesini ta'ziye ve kabirlerini ziyâret etmek ve da'vet-i hâlisânesine icâbet ve tıksırdığında "elhamdülillah" diyecek olursa "yerhamukellah" duâsıyla mukâbele etmekle me'mûrdur.

Bir hadîs-i şerîfte:

حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ رَدُّ السَّلَامِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ

(Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selam verdiği selâmına karşılık vermek, hastalığında ziyaret etmek, cenazesine katılmak, davetine icabet etmek ve aksırınca "yerhamukellah" demek)¹⁰³ buyrulmuştur.

[13]

Hasta ziyâretinin bir tâkım âdâbı vardır ki: Hastanın yanında çok oturmamak, mâlâya'ni söylememek, dâima dikkatli bulunmak, âfiyetle duâ ve tesliye etmek gibi şeylerdir.

10. Müslimler birbirleriyle hediyeleşmek ve rast geldiklerinde ba'des-selâm musâfaha etmekle dahi muvazzaftırlar çünkü:

تَهَادَوْا تَحَابُّوا

(Hediyeleşin, birbirinize sevginiz artar) ve

تَصَافَحُوا يَذْهَبِ الْغِلُّ عَنِ قُلُوبِكُمْ

Musafaha ediniz ki gönlünüzden kötü düşünceler gitsin)¹⁰⁴

102 el-Mâide 5/13.

103 Buhârî, "Cenâiz", 2; Müslim, "Selâm", 4.

104 Muvatta, Hüsnü'l-huluk, 16.

.hadîs-i şerîfleri ile vesîle-i muhabbet olduğu beyân buyurulmuştur

11. Müslimler cemâata devâm etmek ve safları doğru tutmak ve birbirlerine temâs etmek suretiyle sık durmak gibi şeyler ile mükelleftir. Çünkü hadîs-i şerifte:

اسْتَوُوا تَسْتَوِي قُلُوبُكُمْ ، وَتَمَّسُوا تَرَاحُوا

(Saflarınızı düzeltiniz ki kalpleriniz düzelsin. Omuz omuza yapışınız ki, birbirinize merhamet edesiniz)¹⁰⁵ ve

سُوا صَفُوفِكُمْ لَا تَخْتَلِفُ قُلُوبِكُمْ

(Saflarınızı düzeltiniz, kalpleriniz ayrı düşmesin)¹⁰⁶ buyurulmuştur.

Veżâif-i İctimâiyye İçinden Muallim İle Müteallim Arasındaki Veżâif

Muallimin Veżâifi

1. Muallim müteallim tarafından irâd edilen suâle hiddetle ve tekdîrâmiz bir va'z ile cevâb vermemesi.

2. Hezl ve mizâhtan tevkî eylemesi.

3. Müteallimîne karşı rıfk ve tevâzu'la muâmele eylemesi.

4. Müteallimîn ahlâkında gördüğü sâvîyi icrâ-yı nush u pend ile izâleye çalışması.

5. Müteallimînin istifâdesini kendine mühim bir borç bilmesi.

6. Müteallim tarafından sorulan suâllerin cevâbını tamamıy-

105 Celaleddin es-Suyûtî, *el-Câmius-Sağîr*, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, 1990), 67, Hadis No. 1014.

106 es-Suyûtî, *el-Câmius-Sağîr*, 290, Hadis No. 4729.

la bilmiyorsa baştan savma cevâb vermemesi diğeri bir ders-te bi't-tetebbü' gelip hall-i müşkil edeceğini bilâ-hicâb va'd ve beyân etmesi.

7. Müteallime evlâd ve birâder muâmelesi yapması gibi şeylerdir.

[14]

Hizmetçilerde efendilere karşı son derece riâyetkâr bulunmak meşrû' olan her bir emirlerine itâat etmek, işinde gayret etmek ve efendisini cân, mâl ve nâmûsunun muhâfazası uğrunda son derece ibrâz-ı sadâkat etmek hizmetçilere düşen vezâif-i İslâmiyedir.

Komşuluk Vezâifi

Bu bahse bir de komşuluk vezâifinin derci münâsib görülmüştür:

1. Hastalık zamânında ziyâret,
2. Hâl-i ferâhinde tebrîk ve tehniye etmek,
3. Hâl-i zarûretinde muâvenette bulunmak,
4. Ahvâl-i beytiyesini tecessüs etmemek,
5. Gerek huzurunda ve gerek gıyâbında setr-i uyûbuna çalışmak komşuluk vezâifindedir.

Rumi 23 Nisan 1329, Salı, Ruz-ı Hıdır [6 Mayıs 1913].

SONUÇ

Konya'nın eğitim tarihinde önemli bir yeri olan İslah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi, bir gurup Konyalı ilim adamı tarafından 1909'da açılmış ve mezun veremeden kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri ve iktidardaki İttihat ve Terakki Partisi'nin baskıları neticesinde 1917'de resmen kapatılmıştır.

Müfredatında, dini ve müspet ilimleri birlikte uygulamaya koyan Konya İslah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi, orta ve yüksek eğitim seviyesinde eğitim öğretim veren bir "İslam Üniversitesi" idi. Medreseleri İslah amacıyla açılan bu üniversitenin temel gayesi, İslam'ı hakkıyla bilen nitelikli din adamları yetiştirmek idi.

İslah-ı Medaris-i İslamiye Medresesinde ders veren Muhammed Zeynelabidin, Ahmet Ziya Efendi, Rifat Efendi, Hasan Kudsi Efendi, Fahri Kulu Efendi, Hacı Veyis Efendi, Hacı Veyiszade Mustafa Efendi Refik Kırış, Yenişehirli Ahmet Kemal ve Ali Rıza Uğurlu gibi hocalarla yetiştirdiği Abdullah Fevzi Tanrıkulu, İbrahim Hakkı Konyalı, İbrahim Sabri, İsmail Zekai Sarsılmaz, Mehmet Fatih Göktay, Mehmet Hakkı Özçimi, Osman Oktaç, Tahir Elliiki, Abdullah Işığ ve Ahmet Ferit Ülgen gibi öğrenciler hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde dini ilimleri canlı tutmuşlar hem de halka bu konuda hizmet vermeye devam etmişlerdir.

İslah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi muallimlerinden Ali Rıza Kudsi Efendi'nin sahih iman, salih amel ve iyi ahlakı esas alan ve 1913'te hazırlamış olduğu ders notları, özelde İslah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi öğrencileri için bir eğitim materyali olsa da ehl-i sünnet ve'l-cemaat itikadını sağlam kaynaklardan özlü bir biçimde sunduğu için hala güncelliğini ve eğiticiğini korumaktadır.

EKLER

Ali Rızâ Kudsî Efendi

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin hocaları
Zeynelabidin Efendi ve Ahmet Ziya Efendi

دولت علیہ عثمانیہ در کربلا

اسم و شهرت	بدریک اسمیہ عجل اقامت	سنی	صنعت و صفت و نمیشتی	تاریخ و محل ولادت	مذهبی ملاحظات	اخبار
عرفان	قدسی قفہ	۱۵		قفہ ۱۹۰۴	ایلام	

عجل اقامت				اشکال			
نوع سکن	مکان نوسودنی	زقاق	محلہ	مملکت دائرہ	علامت قارۃ ثابته	بق مقال	کوز بری
			کربلا				
					قفہ		

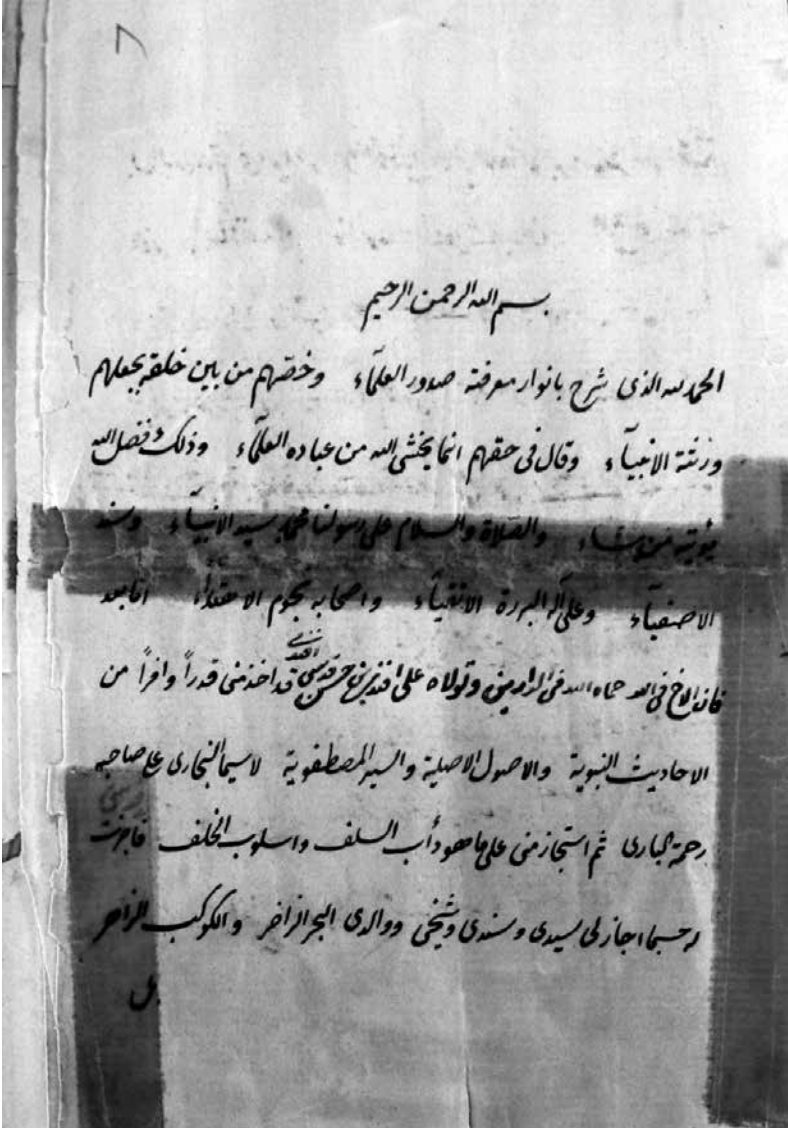
بالادہ اسم: و شهرت و حال و صفتی محرم اولان عیال قفہ بد قدسی قفہ
دولت علیہ نک تابعیتی حائر اولوب اول صوبہ جریده نقرسده
مقید بولندیتی مستز اشبو تذکرہ اعطا قلدتی - ۱۹۰۴

دولت علیہ عثمانیہ در کربلا

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin 1903 tarihli nüfus kaydı

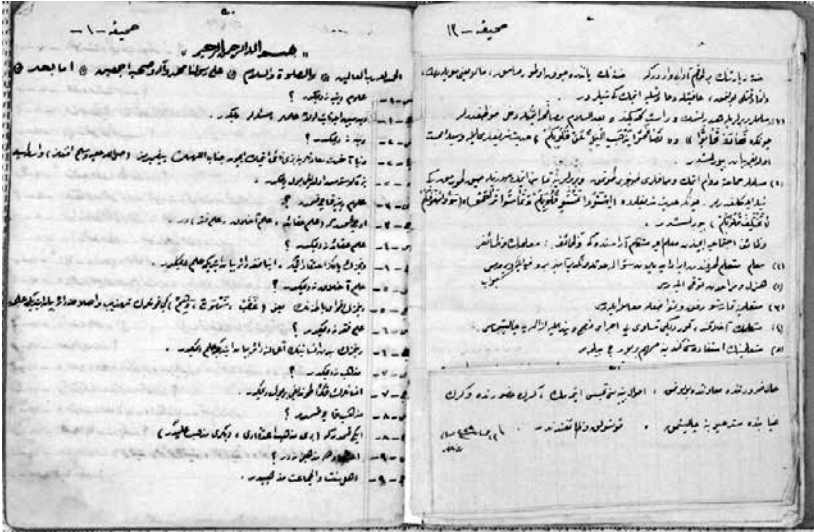

Ali Rızâ Kudsî Efendi'nin Zeynelabidin Efendi'den aldığı tasavvufi icazet

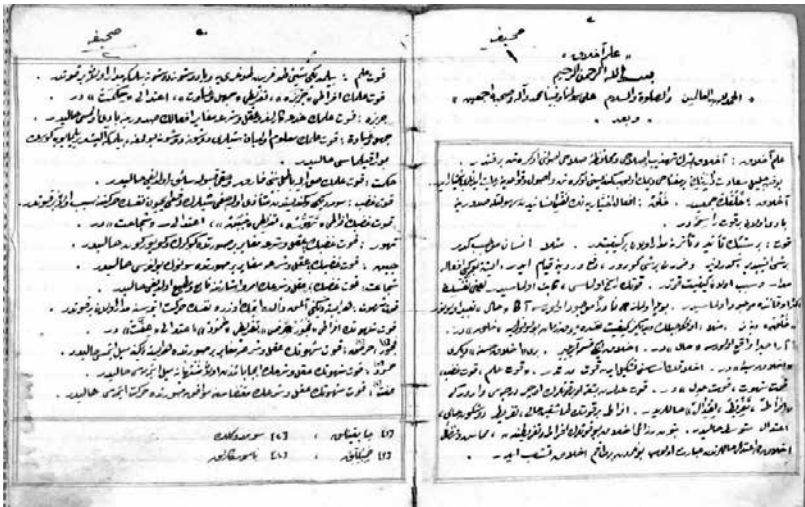

Ali Rızâ Kudsi Efendi'nin Ahmet Ziya Efendi'den aldığı

icazetin ilk sayfası

Ulûm-u diniyye bölümü ilk sayfası

İlm-i ahlâk bölümünün ilk sayfası

KAYNAKLAR

Ali Rızâ Kudsî Efendi, İcazet, Koyunoğlu Kütüphanesi, 37023, 7271.

Ali Rızâ Kudsî Efendi. Namazda Kur'ân-ı Kerîm'den Okuma Mikdarı. İstanbul: Gümüştop Yayınları, 1968.

Arabacı, Caner vd., Konya Basın Tarihi. Konya: Palet Yayınları, 2009.

Arabacı, Caner. Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924. Konya: KTO Yayınları, 2017.

Aydın, Mehmet. "Ahlâk", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 2/12. (Ankara: TDV, 1989),

Bilgili, İsmail & Çelik, Ahmet. Şeyh Muhammed Kudsî ve Silsilesi. Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2010.

Bilgili, İsmail. "Osmanlı Son Dönemi, Nitelikli Din Adamı Yetiştirme Projesinin Bir Örneği Olarak Konya Islâh-ı Medâris-i İslâmiye", Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2013. 1/65-91. Konya 2016.

Bilgili, İsmail. Konyalı Şeyhzade Ahmet Ziya Efendi. Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2017.

Bilgili, İsmail. Müderris Hasan Kudsî Efendi ve İcazetleri. Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2012.

Bilgili, İsmail & Çelik, Ahmet. Muhammed Kudsî el-Bozkırî. Konya: İzi Süt Kültür Yayınları, 2013.

Celeddin es-Suyûtî, el-Câmiu's-sağîr, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1990.

Çelik, Ahmet & Bilgili, İsmail. Muhammed Kudsî el-Bozkırı (Memiş Efendi), Konya Ansiklopedisi. 7/4-5. Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014.

Çelik, Ahmet. “Ali Rızâ Kudsî Efendi’nin Islah-ı Medaris’e Atanışı”. Merhaba Akademik Sayfalar, (19 Ocak 2011), 5-7.

Çelik, Ahmet. “Eminoğlu Hoca İle Son Görüşme”. Merhaba Akademik Sayfalar, (27 Mart 2013), 135-141.

Çelik, Ahmet. “Konya Islah-ı Medaris-i İslamiyyesi’nin Kuruluşu”. Merhaba Akademik Sayfalar, 3 (4 Şubat 2009), 39-16.

Çelik, Ahmet. “Konya İntibah Gazetesi”, 6/56-57. Konya Ansiklopedisi. (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014).

Çelik, Ahmet. “Konya’da Bir İslam Üniversitesi: Paşa Dairesi Ve Islah-ı Medaris”. Genç Adım, 13/16, (Nisan, 2019), 14-15.

Çelik, Ahmet, “Meşrik-i İrfan Matbaası’nda Basılan Kitaplar”, Akademik Sayfalar, 7 Aralık 2011, 34/543-544.

Çelik, Ahmet. “Muhammed Zeynelabidin Efendi”. Konya Ansiklopedisi. 7/5-7. (Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014).

Çelik, Ahmet. “Son Devir Osmanlı Konya’sında Bir İslam Üniversitesi ve “İlm-i Ahlak ve Ulum-u Diniyye” Dersleri Üzerine”. Yüksek Din Öğretimi. Editör: Z. Şeyma Altın, 211-230. İstanbul: DEM Yayınları, 2018.

Çelik, Ahmet. “Zeynelabidin Efendi ve Siyasi Görüşleri”. Merhaba Akademik Sayfalar, 4, (9 Şubat 2011), 55-64.

Eminoğlu, Ahmet. Kudsî. <http://a-Kudsî.tripod.com/> (Erişim 11.05.2020).

Eminoğlu, Ahmet Kudsî. www.angelfire.com/ak5/eminoglu/ (Erişim 11.05.2020).

Hocazade Hilmi. “Tezkâr-i Ebrâr: Şeyh Memiş Efendi”, Ceride-i Sufiye, 7/27, (18 Şevval 1330/30 Eylül 1912), 5-6.

Karaman, Hayrettin vd.. Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015.

Konyalı, İbrahim Hakkı. “Konya’da İslam Üniversitesi İslah-ı Medâris-i İslamiye”. Yeni Asya, (29-30 Eylül 1971).

Mahmut Sural. “50 Yıl Önceden Bu Yana Her Yönüyle Konya”, Yeni Konya, (12 Eylül, 1975).

Muhammed Bahauddin Efendi. İkazü’n-naimin. Konya: Yusufpaşa Kütüphanesi, 9898/1, 1a-81a.

Sarıçelik, Kerim. Konya’da Modern Eğitim Kurumları (1869-1919). Konya: Çizgi Yayınevi, 2010.

Uyar, Veli Sabri. “Hattatlar Armağanı”, Konya. 11/115, 13-15. Konya: Halkevi Mayıs 1948.

Uz, Mehmet Ali. Konya Âlimleri ve Velileri. Konya: Meram Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

Yaşar, Hasan. “Ahmet Kudsî Eminoğlu’nun Ardından”, Merhaba Akademik Sayfalar, 11, (10 Nisan 2013), 162-165.

Yaşar, Hasan. “Ali Rızâ Kudsî Efendi”. Konya Ansiklopedisi. 1/190-191. Konya: KBB Kültür A.Ş. 2011.

Yaşar, Hasan. “Eminoğlu, Mehmet”. Konya Ansiklopedisi. 3/181-182. Konya: KBB Kültür A.Ş. 2014.

SÖZLÜK

- A'dâ: Düşmanlar
A'mâl: Hareketler, Ameller, Davranışlar
A'zâ: Organ, Parça
Âbâ: Baba Ve Dedeler
Abd: Kul
Âbid; Kul, İbadet Eden
Ahfâd: Torunlar
Âhir: Son
Akaid: İslam İnanç Esasları
Akvâl: Sözler
Alâmet-i Farika: Diğerlerinde Ayıran Özellikler, Farklar
Alîm: Bilen, Bilgin
Avâlim: Varlıklar
Ba'del-Vefât: Öldükten Sonra
Bâkî: Sonsuz
Basar: Görmek
Basîr: Gören
Benî Nev'i: Bir Şeyin Kendi Cinsi
Ber Vech-i Âtî: Aşağıda Açıklandığı Gibi
Beşer: İnsan
Beşeriyet: İnsanlık
Bin: Oğul, Erkek Çocuk
Bint: Kız
Birr-i Muâmele: İyi Davranış
Bülağâ: Güzel Söz Söyleyenler
Cevârih-i Beden: Bedenin Organları
Cibril: Cebrail
Çehâr-i Yâri Güzîn: Dört Halife
Dâim: Devamlı, Sürekli
Darulmuallimin: Erkek Öğretmen Okulu
Defter-i A'mâl: Amel Defteri

- Delail: İşaretler, Deliller
Duhul: Girmek
Ebedî: Sonsuz
Ebeveyn: Ana Baba
Ecdâd: Dedeler
Edille-i Erbaa: Dört Delil
Ef'âl: Fiiller, Davranışlar
Ef'âl-i İbâd: İnsanların Davranışları, Fiilleri
Efdal: Üstün
Efrâd: Fertler
Elyevm: Bu Gün, Günümüz
Emîn: Güvenilir
Ensâr: Medineli Müslümanlar
Esâmi: İsimler
Esnâ-yı Taâm: Yemek Esnasında
Evvel: İlk
Ezelî: Sonu Olmamak
Fâtin: Zekii Uyanık
Fezâil-i Ahlâk: İyi ve güzel ahlaklar
Fırâk: Ayrılık
Fusahâ: Güzel Söz Söyleyenler
Galiz: Ağır, Kötü Söz
Gayyûr: Gayretli, Çalışkan
Gazâb: Öfke
Haber-i Sadık: Doğru Haber
Hafazâ-i Melâike: Koruyucu Melekler
Hâlık: Yaratan, Yaratıcı
Halk Etmek: Yaratmak
Hâtemül Enbiyâ: Peygamberlerin En Sonuncusu, Hz. Muhammed (s.a.s.)
Hayy: Diri, Canlı
Hezi: Şaka
Hıfz-u Sıhhât: Sağlığı Korumak

Hukûk-u Valideyn: Ana Baba Hakları
Hüsn-i Huluk: İyi Ahlak
Hüsn-ü İfâ: İyi Bir Şekilde Yerine Getirme, Güzel Yapma
Hüsn-ü İntizâm: Güzel Düzen, İyi Düzenli
İbtidaiye: İlkokul
İcazet: Diploma
İhyâ: Diriltmek
İkrâr: Sözle Söylemek
İlm-i Ahlak: Ahlak Bilimi
İlimihâl: İbadet Esasları
İltihak: Katılma, Birleşme
İmâte: ÖldürmeK
İsbât-i Vacib: Allahın Varlığı İspat İçin Deliller Getirme
İstidlâl: Delile Dayanan
İzhâr: Açıkça Görünen
İzzet-i Nefis: Kişinin Onuru, Şerefi
Kadîm: Başlangıcı Olmamak
Kâdir: Güç Sahibi
Kâffe: Tamamı, Hepsi
Kâim: Ayakta Tutmak
Kâinât: Dünya Ve Uzayı İçine Alan Yer
Kamer: Ay
Karib: Yakın
Kavâid: İlkeler, Prensipler, Ölçüler
Kavim: Topluluk
Kavl-i Leyyin: Yumuşak Söz
Kerîh: Hoş Olmayan
Kıraat: Okumak
Kizb: Yalan SöylemeK
Libâs: Elbise
Lisân-ı Şerîf: Din Dilinde
Mâada: Dışında
Mahlûk: Yaratılmış

- Mâsivallâh: Allah'ın Dışında Olan Her Şey
Mâsum: Günahsız
Matbah: Mutfak
Mazbut: Kayıtlı
Meb'ûs: Gönderilmiş
Medrese: Üniversite Seviyesinde Eğitim Yapan Kurum
Mehâbet: Heybetli
Meksûb: Kazanılmış Elde Edilmiş.
Melâike: Melekler
Mevcûd: Var Olmak
Mevtâ: Ölü
Mi'yâr: Ölçü
Muallim: Öğretmen
Muâvenet: Yardım Etmek
Muâvenet-i Mâliye: Maddi Yardım
Muğâyyir: Aykırı
Muhabbet: Sevgi
Muhâcirîn: Mekke'den Medine'ye Göç Eden Müslümanlar
Muhâfaza-yı Hayât: Hayatı Koruma
Muharremât: Yasaklanan Şeyler
Muhîb: Heybetli
Muhit: Kapsamak
Mukaddem: Önce Geçen
Muntazam: Düzenli
Muvafık: Uygun
Mübelliğ: Açıklayan
Mübin: Apaçık
Mükellim: Konuşan
Münezzeh: Her Türü Eksiklikten Uzak
Mürşid: Şeyh, Yol Gösteren
Müstenid: Dayanma
Müşabih: Benzeyen
Mütalâa: İnceleme, Araştırma

Müteallim: Öğrenci
Nâ Meşru: Uygun Olmayan
Nahiv: Arapça Cümle Yapısı
Nâ-Münâsib: Uygun Olmayan
Nâr-ı Cehennem: Cehennem Ateşi
Nazîf: Temiz
Nâzil: İndirme
Nazir: Benzer
Nebîz-i Temr: Hurma İçkisi
Nefy: Olumsuzluk
Nesih: Önceki Bir Şeyi Yürürlükten Kaldırma
Râzık: Rızık Veren
Redd-i Selâm: Selam Vermek
Rey: Fikir, Düşünce
Rezâil-i Ahlâk: Kötü Ahlaklar
Rik'a: El Yazısı
Riyâ: Gösteriş
Rusûl: Peygamberler
Rüştiye: Ortaokul
Sâdık: Doğru Sözlü
Sarf: Arapça Kelime Yapısı
Savab: Doğru
Sebb: Sövmek
Sebeb-i Rahmet: Rahmet Sebebi
Sefâhet: Sefihlik, Aşağılık
Sokr: Sarhoşluk
Selbi: Olumlu, Müsbet
Sem': İştirmek
Setr-i Uyûb: Ayıp Ve Kusurları Örtmek
Seyyey-i Darb: Kötü Vuruş
Sıbyan: Mahalle Mektebi
Sinn: Yaş
Şahadetname: Diploma

- Şak: Yarılmak
Şemâil-i Şerîf: Hz. Peygamberin Fiziki Görünümü
Şerik: Ortak
Taâm: Yemek, Gıda
Tahâret: Temizlik
Tahlîk Yaratma
Takrir: Anlatım
Tebliğ: Açıklama, Bildirme
Tecessüs: Casusluk, Gizlice Araştırmak
Tedâbir: Tedbirler
Tehzîb: Süslemek
Terzîk : Rızık Verme
Tesmiye : İsimlendirmek, Ad Takmak
Teşrinisani: Kasım
Tetebbu': İnceleme, Araştırma
Tezeyyün: Süslenmek
Ukalâ: Akıllılar
Ulumu Diniyye: Dini Bilimler
Vâhid: Bir
Varak: Sayfa
Vazâif: Vazifeler, Görevler
Velâyet: Velilik
Vezâif-i Beytiyye: Aileye Karşı Görevler
Vezâif-i İctimâiye: Topluma Karşı Yapılması Gerekn Görevler
Vezn: Tartmak
Vücûd: Var Olmak
Yed: El, Kudret
Yekdiğeri: Birbiri
Zevât-ı Kirâm: Değerli Kişiler, Önemli Kimseler
Zî Ruh: Can Sahibi, Canlı

Ahmet ÇELİK

1966'da Konya Güneysınır (Karasınır)'da dünyaya geldi. Babasının adı Hasan ve annesinin adı Hatice Hanım'dır.

İlk ve ortaokulu Güneysınır'da tamamladı. Konya Endüstri Meslek Lisesi ve Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Edirne İmam Hatip Lisesi, Edirne Anadolu Lisesi, İçeri Çumra Anadolu İmam Hatip Lisesi, Meram Dr. Ali Rıza Bahadır Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Karatay Mevlana Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik görevinde bulundu.

2007'den itibaren Konya İli Milli Eğitim Müdürlüğü Projeler bölümünde çalışmaya başladı. Ulusal ve uluslararası birçok projede yer aldı.

Konya İli Eğitim Tarihi Müzesinin kuruluşunda görev aldı. Konya Ensar Yayıncılığın editörlüğünde bulundu. Ahmed b. Hanbel'in el-Müsnedi'nin editörlüğü, tashih ve indeksi; İmam Buhari'nin "Tecrid-i Sarih" ve "Mut- tefekün aleyh" adlı hadis eserlerinin tashih, indeks ve konu dizininin hazırlanmasını yaptı.

Kaşıkçı Ali Rıza Efendi'nin Divan'ı, 40 Hadis Şerhi ve Rahmet Damlaları adlı eserlerinin yeniden yayına hazırlanması ve tashihini yaptı.

2008'de Nakşi-Halidi Şeyhi Muhammed Kudsî Memiş Efendi hakkındaki çalışmaları yayınlandı.

Konya Ansiklopedisi'ne 32 madde yazarlığında bulundu.

Merhaba Gazetesi, Konya Burada, Konya Barosu, KTO İpekyolu, Mahalle Mektebi, Karaman İmaret, Edirne Evladı Fatihan ve Beyaz Bulut Dergilerinde din, tarih, eğitim ve kültür üzerine birçok makalesi yayınlandı.

Hadim ve Çevresi Âlimleri Sempozyumuna (2016), Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (İstanbul, 2017), Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumuna (Konya, 2018), Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Malatya 2019) ve Karabük Üniversitesinin düzenlediği “Uluslararası Orta Asya’ dan Anadolu’ya İslami İlimler” sempozyumlarına tebliğci olarak katıldı.

Arapça ve İngilizce bilen Ahmet Çelik evli ve iki çocuk babasıdır.

Yayınlanmış eserleri:

1. Dini Bilgiler Dini Bilgiler (2005).
2. İsra ve Miracı Anlamak (2007).
3. Efendimiz (s.a.s) (2007).
4. Kur’an-ı Anlamaya Giriş (2007).
5. Muhammed Kudsî el-Bozkırı (2008).
6. Şeyh Muhammed Kudsî ve Silsilesi (2010).
7. Muhtasar Muvatta Hadisleri (2011).
8. Peygamberimizi Tanıyalım, Anlayalım (2013).
9. İslam’ın Orta Yolu (2018).
10. İl Eğitim Tarihi Müzeleri Albümü (2018).
11. Kaşıkçı Ali Rıza Efendi’nin 40 Hadis Şerhi (2019).
12. Konya Öğretmenleri (2020),
13. Konya İmam Hatip Okulu (2020).
14. Şehrimiz Konya (2021).
15. Konya Maarif Atlası (2021).

Yayınlanmış makalelerinden bazıları:

1. Konya İslah-ı Medaris-i İslamiyyesi’nin Kuruluşu, Akademik Sayfalar, 4 Şubat 2009.

2. Şeyh Muhammed Kudsi el-Bozkıri (Memiş Efendi'nin) Hayatı ve Menkıbeleri, Akademik Sayfalar, 2 Aralık 2009.
3. Bozkırlı Mustafa Parlaktürk Efendi (1916-1979), Akademik Sayfalar, 24 Şubat 2010.
4. Şeyh Muhammed Bahaeddin Efendi ve İmzalı Kitapları, Akademik Sayfalar, 28 Nisan 2010.
5. 1319/1901'de Konya İl ve İlçe Medreseleri, Akademik Sayfalar, 12-19 Mayıs 2010
6. Karasınır Temettuat Defteri, 6 Ekim 2010.
7. Ali Rıza Kudsî Efendi'nin İslah-ı Medaris'e Atanışı, Akademik Sayfalar, 19 Ocak 2011.
8. Zeynelabidin Efendi ve Siyasi Görüşleri, Akademik Sayfalar, 9 Şubat 2011.
9. Hattat Ahmet Ferid Ülgen (1897-1982), Akademik Sayfalar, 27 Nisan 2011.
10. Kaşıkçı Ali Rıza Efendi (1883-1969), Akademik Sayfalar, 11 Mayıs 2011.
11. Tasavvuf Nedir? Sufi Kimdir? Akademik Sayfalar, 19 Ekim 2011.
12. Meşrik-i İrfan Matbaası'nda Basılan Kitaplar, Akademik Sayfalar, 7 Aralık 2011.
13. Konevi Lakaplı Âlimler, Akademik Sayfalar, 1 Şubat 2012.
14. Konya Valisi Ebu Bekir Sami Paşa, Akademik Sayfalar, 24-Nisan 2013.
15. Kadınhanılı Topbaşzade Ahmet Kudsî Efendi, Akademik Sayfalar, 4 Nisan 2012.
16. Bolvadinli Yörükzade Ahmet Feyzi Efendi ve Mektupları, Akademik Sayfalar, 25 Nisan 2012.

17. Mevlana Halid el-Bağdadi, Akademik Sayfalar, 02 Mayıs 2012.
18. Konya Ulemasının İcazetleri, Akademik Sayfalar, 10 Ekim 2012.
19. Seydişehir’de Bir İcazet (Şeyh Abdullah Efendi), Akademik Sayfalar, 13.2.2013.
20. Mehmet Eminoğlu Hoca İle Son Görüşme, 27 Mart 2013.
21. Konya İslah-ı Medaris’in Kurucularından Ağrılı Mustafa Efendi Ne Zaman Vefat Etti? Akademik Sayfalar, 17 Nisan 2013.
22. Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Akademik Sayfalar, 22 Mayıs 2013.
23. Hafız İsmail Zekai Sarsılmaz, Akademik Sayfalar, 26 Haziran 2013.
24. Dede Molla, 30 Ekim 2013.
25. 1834 Tarihli Karasınır Nüfus Defteri Akademik Sayfalar, 4 Aralık 2013.
26. Konya Daru’l-İrfan Mektebi, Akademik Sayfalar, 8 Ekim 2014.
27. Topçuzade Mehmet Arif Bey (1872-1942), 8 Ekim 2014.
28. Ali Emîrî’nin Medhiye-i Mevlânâ’sı, Akademik Sayfalar, 24 Aralık 2014.
29. Konyalı Ali Zeki Efendi, Akademik Sayfalar, 24 Haziran 2015.
30. Şeyhzade Rifat Efendi’nin Başyazıları, Akademik Sayfalar, 1 Temmuz 2015.
31. Konya’da Medfun Peygamberler, Akademik Sayfalar, 22 Haziran 2016.
32. Selçuklu’dan Günümüze Sarı Yakup Mahallesi, Akademik Sayfalar, 13 Kasım 2019.
33. Öğretmen olarak Hacı Veyiszade Mustafa Efendi, Akademik Sayfalar, 5 Şubat 2020.

34. Ahmet Ziya Efendi'nin İzleri, Akademik Sayfalar, 1 Nisan 2020.
35. Abdülaziz Mecdi ve Hz. Mevlana İçin Yazdığı Şiirler, 8 Nisan 2020.
36. Konya'da İslami Eserler: Alaaddin Câmîî ve Karatay Medresesi, Akademik Sayfalar, 6 Mayıs 2020.
37. Hazreti Şemsi Tebrizi Hakkında İki Makale, Akademik Sayfalar, 13 Mayıs 2020.
38. Konya İmam Hatip Okulu, Akademik Sayfalar, 1 Temmuz 2020.
39. Ömer Lutfi Efendi'nin Konya İslah-ı Medaris Hakkında Arapça Makalesi, Akademik Sayfalar, 19/28, 29 Temmuz 2020.
40. Şeyh Ali Rıza Kudsî Efendi'den Bir İlahi, Akademik Sayfalar, 5 ağustos 2020.
41. Konya Sanayi Mektebi, Akademik Sayfalar, 12 Ağustos 2020.
42. Hadimli Mehmet Vehbi Efendi Kime "İnsaf Yahu" Diyor Akademik Sayfalar, 6 Ocak 2021.
43. Konyalı Abdullah Atıf'ın "İslam'da Ulum ve Fünun" Adlı Makaleleri, Akademik Sayfalar, 24 Şubat 2021.
44. Konya İslah-ı Medariste Hangi Dersler Okutulmaktaydı? Akademik Sayfalar, 31 Mart 2021.
45. Kara Hacı Mustafa el-Hadimi, Akademik Sayfalar, 28 Nisan 2021.
46. Şeyh Söylemez Dergâhı, Akademik Sayfalar, 26 Mayıs 2021.
47. Akşehirli Seyit Mahmut Hayrani, Akademik Sayfalar, 9 Haziran 2021.

OKUYUCU NOTLARI

Konya Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi öğretmenlerinden Ali Rıza Kudsi Efendi'nin sahih iman, salih amel ve iyi ahlakı esas alan ve 1913'te hazırlanmış olduğu ders notları, özelde Islah-ı Medaris-i İslamiye Medresesi öğrencileri için bir eğitim materyali olsa da ehl-i sünnet ve'l-cemaat itikadını sağlam kaynaklardan özlü bir biçimde sunduğu için hala güncelliğini ve eğiticiğini korumaktadır.

Kudsi İlim, Eğitim, Araştırma ve Yardımlaşma Vakfı'nın

ÜCRETSİZ KÜLTÜR HİZMETİ YAYINIDIR

Yayın No: 02

www.kudsiyakfi.org - www.muhammedkudsi.org

+90 332 501 66 76